

ЗВІТ З ДОСЛІДЖЕННЯ

Інституційно-правовий аналіз моделі діяльності національної конференції ректорів України

к.ю.н., Григорій Берченко

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗВІТ ПІДГОТОВЛЕНО У РАМКАХ ПРОЄКТУ «ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКА
СПІВПРАЦЯ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ РЕКТОРІВ –
ЗАДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ»,
ЯКИЙ РЕАЛІЗУЄТЬСЯ ВАРШАВСЬКОЮ ПОЛІТЕХНІКОЮ ЗА ФІНАНСОВОЇ
ПІДТРИМКИ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ ПОЛЬЩІ

Варшава 2023

Politechnika Warszawska | Wydział Administracji i Nauk Społecznych

Проект MEiN-PW

„Польсько-українська співпраця представницьких організацій ректорів –
задля вдосконалення діяльності закладів вищої освіти”

Фінансується у рамках цільової дотації Міністерства освіти і науки
Республіки Польща

ГОЛОВНИЙ ПАРТНЕР

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

ПАРТНЕРИ

KRASP

Konferencja Rektorów
Akademickich Szkół Polskich

FUNDACJA
REKTORÓW
POLSKICH

ПАТРОНАТ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Зміст

Вступ	4
РОЗДІЛ 1	
Досвід діяльності Конференції ректорів академічних шкіл Польщі (KRASP) та інших національних конференцій ректорів	5
РОЗДІЛ 2	
Інституційно-правовий аналіз та дослідження документів, що регулюють діяльність Спілки ректорів України закладів вищої освіти України	9
Нормативно-правові засади діяльності (законодавчі норми та внутрішні акти)	9
Правовий характер (статус, форма)	9
Членство	10
Організація (органи управління та організаційна структура)	12
Завдання та форми їх реалізації	15
Фінансування та майно	16
Нагляд за Спілкою ректорів ЗВО України	17
Міжнародна позиція	19
SWOT-аналіз моделі Спілки ректорів України закладів вищої освіти України (сильні та слабкі сторони, можливості, бар'єри)	20
РОЗДІЛ 3	
Висновки та пропозиції змін і їх варіанти	23
РОЗДІЛ 4	
Проект Кодексу добрих практик українських закладів вищої освіти (з використанням Кодексів Польщі та Нідерландів) та доцільність його запровадження в Україні	30
Обґрунтування доцільності	30
Преамбула	34
Фундаментальні принципи і цінності	35
Приклади добрих практик в університеті в цілому	37
Академічна доброчесність	37
Повага до людської гідності	39
Відповідальність	39
Конфлікт інтересів	40
Приклади добрих практик у діяльності керівництва (ректор, проректори, інші керівники) і вченої ради	41
Приклади добрих практик у діяльності ректора	42
Приклади добрих практик у діяльності вченої ради закладу вищої освіти	45
Приклади добрих практик в освітньому процесі та у публічній комунікації	47
Прикінцеві положення	48
Бібліографія	49
Про автора	55

Вступ

Роль вищої освіти і науки в поступі будь-якого народу важко переоцінити. Розгалужена система закладів вищої освіти – це один із важливих здобутків України як держави і її народу.

В умовах викликів і завдань, які стоять перед Україною, вища освіта має стати флагманом змін. Йдеться про подолання труднощів, що пов'язані із умовами російської агресії і воєнного стану, а також про кроки, необхідні для набуття повноправного членства в Європейському Союзі і Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

Будучи як державними, так і приватними закладами за формою власності, заклади вищої освіти в Україні реалізують спільну мету – формують інтелектуальну еліту країни, розвивають науку і є важливим елементом демократичного розвитку. Вони налагоджують співпрацю між собою і сприяють виробленню спільного бачення щодо розвитку вищої освіти і науки в Україні. Таким майданчиком з 1993 року є Спілка ректорів України закладів вищої освіти України. Вона об'єднала провідні заклади вищої освіти і стала досить авторитетним інститутом громадянського суспільства України.

Практика об'єднання закладів вищої освіти в особі їх ректорів є усталеною в країнах Європі, де на наднаціональному рівні функціонує також Асоціація університетів Європи (EUA), колективними членами якої є національні конференції ректорів. Спілка ректорів України закладів вищої освіти України здійснює активну співпрацю із європейськими колегами, вона також нещодавно набула членство в EUA.

Цей звіт покликаний продемонструвати ті здобутки і проблеми, які потребують вирішення в діяльності національної конференції ректорів України, яку репрезентує Спілка ректорів України закладів вищої освіти України, із урахуванням досвіду європейських країн, передусім, Конференції ректорів академічних шкіл Польщі (KRASP).

Досвід діяльності Конференції ректорів академічних шкіл Польщі (KRASP) та інших національних конференцій ректорів

Конференція ректорів академічних шкіл Польщі (далі – KRASP) була створена 7 червня 1997 р. ректорами 73 університетів – учасників конференцій ректорів різних типів університетів, що діяли на той час: університетів, технічних, сільськогосподарських, педагогічних, економічних, медичних та мистецьких закладів вищої освіти (далі – ЗВО). 20 квітня 1998 р. Пленарна асамблея KRASP прийняла рішення про включення до складу KRASP, на правах членів-засновників, ректорів - членів конференції ректорів академії спортивного профілю. Зважаючи на суттєву роль професійно-технічних ЗВО у системі вищої освіти, KRASP співпрацює з конференціями ректорів професійно-технічних ЗВО. KRASP відстоює традиційні академічні цінності, у тому числі, принципи професійної етики, відповідальності та конституційний принцип автономії ЗВО, що, зокрема, забезпечує право на самовизначення позиції у всіх питаннях, які зацікавлять академічну спільноту. Досвід перших років діяльності KRASP та процеси, які відбуваються у польській та європейській вищій освіті, вказують на потребу проведення дій Конференції у широкій формулі, що уможливило спільне діяння ректорів та повагу до ідентичності різних типів ЗВО - державних та недержавних, великих та малих, академічних та професійних, які пропонують освіту у багатьох спеціалізаціях, а також за більш спеціалізованими напрямками, що діють у великих академічних центрах та у невеликих містах, що мають багаторічну традицію та новостворених.

KRASP був заснований польськими університетами з правом присуджувати докторські ступені принаймні з однієї дисципліни. KRASP є установою, що представляє вищу освіту та наукову спільноту в розумінні Закону про вищу освіту та науку. Ректори, об'єднані в KRASP, можуть виступати у складі конференцій ректорів ЗВО окремих типів.

Членами KRASP є, окрім державних університетів, також недержавні академічні університети, а неакадемічні (професійні) університети, уповноважені проводити магістерські навчання, можуть претендувати на статус асоційованого університету. Статус асоційованої конференції можуть отримати конференції, що об'єднують заклади професійної вищої освіти.

Зараз до складу Конференції входять ректори 109 університетів, у тому числі 10 недержавних. Крім того, 8 шкіл мають статус афілійованих ЗВО.

Польське законодавство напряму регулює статус KRASP і її роль у системі вищої освіти. Так, Закон про вищу освіту і науку Польщі від 20 липня 2018 року № 1668 (стаття 337) вказує, що академічні заклади вищої освіти можуть утворити Конференцію ректорів академічних шкіл Польщі KRASP. Державні заклади вищої професійної освіти можуть утворити Конференцію ректорів державних професійних закладів.

Недержавні заклади вищої професійної освіти можуть утворити Конференцію ректорів професійних закладів Польщі. Конференції ректорів співпрацюють з органами державної влади у питаннях вищої освіти, науки та культури. Конференції ректорів мають правосуб'єктність. Органом, який здійснює нагляд за діяльністю конференцій ректорів, є міністр.

У статті 329 (ч.1) передбачено, що, представницькими інституціями середовища вищої освіти та науки є, зокрема: Конференція ректорів академічних шкіл Польщі KRASP (п.2); Конференція ректорів державних професійних закладів (п.3); Конференція ректорів професійних закладів Польщі (п. 4).

Крім того, відповідно до статті 331 до складу Національної ради науки та вищої освіти входять: 14 академічних працівників, яких обирають конференції ректорів, зазначені у ст. 329 частині 1, пункти 2-4, з-поміж кандидатів, поданих відповідними закладами вищої освіти, з розподілом цієї кількості між конференціями пропорційно до загальної кількості студентів, що навчаються в закладах, які є членами кожної з цих конференцій

Статут KRASP затверджений Пленарною асамблеєю KRASP 13 жовтня 2011 р., зі змінами від 26 травня 2012 р., 23 листопада 2012 р., 18 листопада 2016 р., 16 листопада 2018 р. та 6 грудня 2019 р.¹ Статут регулює питання членства (розділ II), завдання (розділ III), органи управління (розділ IV), активи і фінанси (розділ VI) та інші питання. В контексті можливого запозичення польського досвіду для України становлять інтерес ряд положень статуту KRASP щодо цілей та форм діяльності, структури, прийняття рішень, взаємодії із органами державної влади в сфері вищої освіти тощо.

§ 18-20 Статуту регулюють питання взаємодії з органами влади, зокрема, базуючись на законі, надання висновків і заяв, на вимогу органів влади або в певних випадках за власною ініціативою.

Досвід існування відповідних органів є вже усталеною європейською традицією і присутній в тій чи іншій формі в європейських країнах. Загалом, якщо говорити про європейський досвід, то потрібно обов'язково вказати на функціонування Асоціації університетів Європи (EUA)². В ній членство може бути індивідуальним (окремий університет), так і колективним (конференція ректорів). Таких колективних членів зараз 35 від 34 країн (два члена – від Бельгії). Такими колективними членами (конференції ректорів) є:

1. Австрія: Universities Austria (Austrian Rectors' Conference) UNIKO - Österreichische Universitätenkonferenz³;
2. Бельгія:
 - Flemish Interuniversity Council (VLIR) – Vlaamse Interuniversitaire Raad⁴;
 - Rectors' Conference, French Community of Belgium (CREF) – Conseil des Recteurs des universités francophones de Belgique⁵;

¹ www.krasp.org.pl/o-krasp/statut

² www.eua.eu

³ www.uniko.ac.at

⁴ www.vlir.be

⁵ www.cref.be

3. Хорватія: Croatian Rectors' Conference – Rektorski zbor Republike Hrvatske⁶;
4. Кіпр: Cyprus Rectors' Conference – Σύνοδος των Πρυτάνεων των Κυπριακών Πανεπιστημίων⁷;
5. Чехія: Czech Rectors Conference – Česká konference rektorů⁸;
6. Данія: Universities Denmark – Danske Universiteter⁹;
7. Естонія : Universities Estonia – Rektorite Nõukogu¹⁰;
8. Фінляндія: Universities Finland UNIFI – Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI r¹¹;
9. Франція: FRANCE UNIVERSITiES – France Universités¹²;
10. Грузія: Permanent Conference of Rectors of Georgian Public HEIs¹³;
11. ФРН: German Rectors' Conference – Hochschulrektorenkonferenz (HRK)¹⁴;
12. Греція: Greek Rectors' Conference – Synodos Prytaneon Ellinikon Panepistimion¹⁵;
13. Ватикан: Conference of Rectors of Roman Pontifical Universities and Institutions – Conferenza Rettori Università e Istituzioni Pontificie Romane (CRUIPRO)¹⁶;
14. Угорщина: Hungarian Rectors' Conference – Magyar Rektori Konferencia¹⁷;
15. Ісландія: Icelandic Rectors' Conference – Samstarfsnefnd háskólastigsins¹⁸;
16. Ірландія: Irish Universities Association (IUA) – Cumann Ollscoileanna Éireann¹⁹;
17. Італія: Conference of Italian University Rectors – Conferenza dei Rettori delle Università Italiane²⁰;
18. Латвія: Latvian Rectors' Council – Latvijas Rektoru Padome²¹;
19. Литва: Lithuanian Universities Rectors' Conference – Conventus Rectorum Universitatum Lituaniae²²;
20. Люксембург: University of Luxembourg – Université du Luxembourg²³;
21. Нідерланди: Universities of the Netherlands (UNL) – Universiteiten van Nederland²⁴;

⁶ www.rektorski-zbor.hr/

⁷ www.cyrectors.ac.cy/index.php/en

⁸ www.crc.muni.cz

⁹ www.dkuni.dk

¹⁰ www.ern.ee

¹¹ www.unifi.fi

¹² www.franceuniversites.fr

¹³ www.ctorsconference.ge

¹⁴ www.hrk.de

¹⁵ www.synodos-aei.gr

¹⁶ www.cruipro.net

¹⁷ www.mrk.hu

¹⁸ www.english.hi.is/node/4895

¹⁹ www.iua.ie

²⁰ www.cruui.it

²¹ www.rektorupadome.lv

²² www.lurk.lt

²³ www.uni.lu

²⁴ www.vsnu.nl

22. Норвегія: Universities Norway – Universitets- og høskolerådet²⁵;
23. Польща: Conference of Rectors of Academic Schools in Poland – Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich²⁶;
24. Португалія: Portuguese National Conference of Rectors – Conselho de Reitores das Universidades Portuguesas - CRUP²⁷;
25. Румунія: Romanian Council of Rectors²⁸;
26. Сербія: Conference of the Universities of Serbia – Конференција универзитетâ Србије²⁹;
27. Словаччина: Slovak Rectors' Conference – Slovenská rektorská konferencia³⁰;
28. Словенія: Slovenian Rectors' Conference – Rektorska konferenca Republike Slovenije³¹;
29. Іспанія: Conference of Rectors of Spanish Universities (CRUE) – Crue Universidades Españolas³²;
30. Швеція: Association of Swedish Higher Education Institutions – Sveriges universitets- och högskoleförbund³³;
31. Швейцарія: Switzelrand swissuniversities – Swissuniversities³⁴;
32. Туреччина: Turkish University Rectors' Conference- YOK – Council of Higher Education (CoHE)³⁵;
33. Україна: Union of Rectors of Higher Education Institutions of Ukraine – Спілка ректорів закладів вищої освіти України³⁶;
34. Велика Британія: Universities UK³⁷.

²⁵ www.uhr.no

²⁶ www.krasp.org.pl

²⁷ www.crup.pt

²⁸ www.cnr-romania.ro/en

²⁹ www.konus.ac.rs

³⁰ www.rkrs.si

³¹ www.rkrs.si

³² www.crue.org

³³ www.suhf.se

³⁴ www.swissuniversities.ch

³⁵ www.yok.gov.tr

³⁶ www.zvo.knu.ua

³⁷ www.universitiesuk.ac.uk

РОЗДІЛ 2

Інституційно-правовий аналіз та дослідження документів, що регулюють діяльність Спілки ректорів України закладів вищої освіти України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ (ЗАКОНОДАВЧІ НОРМИ ТА ВНУТРІШНІ АКТИ)

Спілка ректорів України закладів вищої освіти України (далі – Спілка) була створена у 1993 році. Спілка є громадською організацією. Її діяльністю регулюється Статутом.

Правовою основою її діяльності є ст. 36 Конституції, що регулює право на об'єднання у політичні партії і громадські організації, Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572-VI, а також Статут (затверджений Загальними зборами Громадської організації «Спілка ректорів закладів вищої освіти України», протокол № 2 від 29.07.2021 р.)³⁸.

Як зазначено у п. 1.2. Статуту Спілки, організація у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про громадські об'єднання», «Про освіту», «Про вищу освіту», іншими нормативно-правовими актами чинного законодавства України, а також Статутом.

Крім того, на підставі Статуту передбачено можливість ухвалення локальних актів. Відповідно до п. 4.4. Статуту Загальні збори затверджують за поданням Президії Спілки нормативно-правові документи, що регламентують діяльність Організації. Такими актами, наприклад, є Порядок сплати членських внесків.

ПРАВОВИЙ ХАРАКТЕР (СТАТУС, ФОРМА)

Як вже зазначалося, Спілка за статусом є громадською організацією. Її статус і права за чинним законодавством нічим не відрізняються від будь-яких інших громадських організацій. На відміну від закордонних конференцій ректорів (університетів) спеціального регулювання статусу Спілки ректорів в чинному законодавстві немає. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII не визначає особливих прав Спілки, її ролі у формуванні політики в сфері вищої освіти, взаємодії із органами державної влади, надання висновків тощо.

³⁸ http://zvo.knu.ua/uploads/p_41_61059629.pdf

Та все ж відповідна взаємодія з органами державної влади відбувається на загальних засадах, на підставі правового регулювання, яке міститься в Законі «Про громадські об'єднання», а також іншому законодавстві. Відповідно до п. 1.3. Статуту стосунки з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, роботодавцями, їхніми об'єднаннями, іншими громадськими організаціями, політичними партіями регулюються спільними угодами на принципах рівноправного партнерства, діалогу та співробітництва.

У цьому зв'язку можна згадати ряд актів, які були підписані Спілкою ректорів, а саме:

- Меморандум про співпрацю, що укладений між Спілкою і Міністерством освіти і науки від 19 серпня 2021 року³⁹;
- Меморандум про співробітництво між Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України та Громадською організацією «Спілка ректорів закладів вищої освіти України»⁴⁰;
- Меморандум про співпрацю з Національним агентством кваліфікацій від 13.07.2021 р.⁴¹;
- Угода про співпрацю Профспілки працівників освіти і науки України та Громадської організації «Спілка ректорів вищих навчальних закладів України» від 21 червня 2021 р.⁴²

Таким чином, можна констатувати, що чинне законодавство не встановлює якихось особливостей і механізмів взаємодії Спілки ректорів із органами управління в сфері вищої освіти, не вимагає залучення Спілки до вирішення питань в сфері вищої освіти тощо.

ЧЛЕНСТВО

Питання членства регулюється розділом 3 Статуту Спілки: «Члени Організації, їхні права та обов'язки. Порядок набуття і припинення членства».

Членство є індивідуальним. Членами можуть бути ректори закладів вищої освіти України незалежно від їхнього підпорядкування і форми власності, які внесли вступні внески і сплачують членські внески, а також особи від об'єднань роботодавців, наукових установ, профспілкових, громадських та інших організацій.

Рішення про прийняття у члени Спілки ухвалюється її Головою на підставі заяви кандидата із зобов'язанням виконувати вимоги Статуту з подальшим повідомлення членів на Загальних зборах.

Члени Спілки можуть вийти з неї або бути переведені в почесні члени закінчивши роботу на посаді ректора на підставі поданої до Президії заяви. У цьому разі член Спілки вважається вибулим або переведеним у почесні члени з моменту рішення Президії, або після закінчення шести місяців із дня подання заяви. Членство в Спілці будь-якого члена може бути припинене рішенням Президії в разі порушення ним Статуту.

³⁹ http://zvo.knu.ua/uploads/p_42_33675237.pdf

⁴⁰ http://zvo.knu.ua/uploads/p_42_17381910.pdf

⁴¹ http://zvo.knu.ua/uploads/p_42_93985139.pdf

⁴² http://zvo.knu.ua/uploads/p_4_53897215.pdf

Члени Спілки можуть за власним бажанням у будь-який час вийти з неї шляхом подання письмової заяви. Член Спілки, який систематично не виконує вимог Статуту та рішень керівних органів, може бути виключений з неї за рішенням Загальних зборів членів.

На сьогоднішній день членами Спілки окрім ректорів є 2 керівники профспілок працівників освіти (всеукраїнської і київської), а також президент Національної академії педагогічних наук України.

Існує ряд проблем, що пов'язані із членством у Спілці, головною з яких є індивідуальний характер членства. Оскільки чинне законодавство не дозволяє об'єднуватися у громадські об'єднання юридичним особам публічного права⁴³ (а саме такий статус, як правило, і мають ЗВО – університети), суб'єктами об'єднання (і, відповідно, членами громадської організації) є керівники ЗВО – ректори. У зв'язку із цим членство в об'єднанні є особистою справою ректора, він і сплачує членські внески. В разі ж зміни ректора новий очільник ЗВО має заново набувати членства у Спілці, оскільки попередній ректор припиняє відповідне членство у Спілці автоматично. Це негативно впливає на правонаступність представництва того чи іншого ЗВО у Спілці. Крім того, контакти і участь у діяльності Спілки обмежені виключно посадою ректора, не можуть покладатися на інші органи чи посадові особи ЗВО.

Так, вже згадана KRASP є об'єднанням польських академічних закладів вищої освіти (ЗВО-членів) в особі ректорів. Тобто ректори лише представляють ЗВО, проте членство належить саме відповідним ЗВО. Причому польський досвід доводить можливість окремого галузевого об'єднання – конференцій ректорів окремих типів академічних ЗВО, які також колективно можуть входити у KRASP.

Цікаво врегульовано питання членства в Чехії. Хоч відповідно до преамбули статуту конференції Чеської конференції ректорів (ČKR)⁴⁴ вона є органом, що представляє університети Чеської Республіки, але саме членство як таке є індивідуальним. Відповідно до статті 3 Статуту членом ČKR може стати будь-який ректор університету в Чеській Республіці, призначений Президентом Республіки. Представник приватного університету, що діє в Чеській Республіці з державним схваленням Чеської Республіки, чий повноваження відповідають функції ректора, також може стати членом ČKR. Членство в ČKR ректора, який подає заяву на членство в ČKR після призначення на посаду ректора в університеті, ректор якого в минулому був членом ČKR, встановлюється в день, коли Президія ČKR обговорює письмове рішення ректора - повідомлення, яке виражає його бажання стати членом ČKR і дотримуватися Статуту ČKR. Членство в ČKR ректора університету, ректор якого в минулому не був членом ČKR, вирішується Пленумом ČKR таємним голосуванням. Ректор стає членом ČKR, за прийняття якого голосує більшість усіх членів ČKR з правом голосу. Перед ухваленням рішення на пленарному засіданні ČKR ректор університету, зацікавленого в членстві в ČKR, повинен надіслати повідомлення Президії ČKR, в якому висловлюється бажання стати членом ČKR і дотримуватися Статуту ČKR і, можливо, надати додаткову інформацію про університет, яку запитає Президія ČKR. Членство в ČKR та участь у засіданнях ČKR є незамінними.

⁴³ Закон «Про громадські об'єднання» дозволяє бути засновниками і членами особливого різновиду громадських об'єднань – громадських спілок – лише юридичним особам приватного права.

⁴⁴ <https://www.crc.muni.cz/o-ckr/statut>

ОРГАНІЗАЦІЯ (ОРГАНИ УПРАВЛІННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА)

Органи управління Спілки вказані у розділ 4 її Статуту. Керівними органами Організації є: Загальні збори членів (Загальні збори), Президія, Голова.

Вищим керівним органом є Загальні збори членів, які скликаються Президією не менше одного разу на рік. Загальні збори та Президія можуть проводити засідання шляхом використання електронних засобів зв'язку.

Для керівництва діяльністю Спілки в період між засіданнями Загальних зборів, обирається Президія, до складу якої за посадами входять: Голова, заступники Голови, Почесний Голова, керівники відокремлених підрозділів та інші особи за рішенням Загальних зборів строком на 5 років.

Голова керує поточною роботою і несе повну відповідальність за виконання основних завдань і рішень. Якщо Голова вибув, або не може виконувати свої обов'язки, його заступає один з заступників Голови за поданням Президії до обрання Голови на Загальних зборах.

Секретаріат формується Головою для ведення поточної роботи, виконання організаційних, інформативно-довідкових, договірно-правових, фінансових та інших функцій. Чисельність Секретаріату визначається Загальними зборами. Очолює Секретаріат керівник Секретаріату, який призначається і звільняється Президією за поданням Голови. Секретаріат діє на підставі Положення, яке приймається Президією. Керівник Секретаріату підзвітний Президії і Голові.

Крім того, в плані регулювання структури Спілки варто згадати також:

- розділ 6 Статуту, який регулює Порядок оскарження рішень, дій, бездіяльності керівних органів Організації та розгляду скарг,
- розділ 8 Статуту, де визначений порядок створення, діяльності та припинення діяльності відокремлених підрозділів Організації.

Про відокремлені підрозділи варто сказати декілька слів окремо. Відповідно до Статуту Спілки вона має відокремлені підрозділи в Автономній Республіці Крим, областях і м. Києві. Відокремлені підрозділи у своїй діяльності керуються Статутом та Положенням про відокремлений підрозділ, яке приймається Зборами членів відокремленого підрозділу. Рішення про створення відокремленого підрозділу приймається Президією за наявності не менше трьох заяв від майбутніх членів відокремленого підрозділу.

На сьогоднішній день створено шість регіональних відокремлених підрозділів, а положення про відокремлений підрозділ не ухвалено. Статусу всеукраїнського об'єднання, який врегульований у ст. 19 Закону «Про громадські об'єднання», Спілка на сьогоднішній день не має. Для цього потрібна наявність відокремлених підрозділів у більшості адміністративно-територіальних одиниць, зазначених у частині другій статті 133 Конституції України, і підтвердження такого статусу у порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань». Після створення відповідної кількості відокремлених підрозділів потрібне спеціальне підтвердження всеукраїнського статусу за окремою процедурою. Гострої актуальності в отриманні такого всеукраїнського статусу на даний час немає. Діяльність громадської організації за замовчуванням відповідно до чинного законодавства і так поширюється на всю територію України (ч. у ст. 3 Закону

«Про громадські об'єднання» встановлює принцип вільного вибору території діяльності, який передбачає право громадських об'єднань самостійно визначати територію своєї діяльності, крім випадків, визначених законом).

Що ж стосується отримання всеукраїнського статусу для членства в міжнародних організаціях, то членство в одній із найавторитетніших організацій – Асоціації університетів Європи (EUA) вже набуто Спілкою у 2022 році. При цьому у випадку зростання кількості регіональних відокремлених підрозділів питання про отримання всеукраїнського статусу може бути поставлене, оскільки такий статус відкриває деякі додаткові можливості для діяльності будь-якої громадської організації. В деяких випадках, передбачених законодавством, всеукраїнський статус може зіграти роль для отримання грантів, що надаються державою.

Водночас на сьогоднішній день виникає ряд питань щодо співвідношення відокремлених регіональних підрозділів Спілки ректорів із іншими структурами.

На сайті Спілки вказано про існування 13 Голів регіональних рад ректорів⁴⁵. Водночас виникають питання щодо регулювання статусу відповідних регіональних рад, оскільки не всі вони є саме відокремленими підрозділами Спілки ректорів. Вони можуть мати статус окремих громадських організацій або навіть органів професійного самоврядування.

У цьому зв'язку, перш за все, варто згадати Положення про Ради ректорів (директорів) вищих закладів освіти (Затверджено наказом Міністерства освіти від 12.05.1996 р. №146⁴⁶, наказ вже втратив чинність на підставі наказу Міністерства освіти і науки №343 від 24.03.2015⁴⁷).

У зазначеному наказі визначалось, що Рада ректорів (директорів) вищих закладів освіти (далі Рада) є постійно діючим органом громадського самоврядування в системі вищої освіти, що створюється в регіональних (обласних) центрах України для удосконалення системи управління освітою та координації діяльності вищих закладів освіти з питань виховної, навчально-методичної і наукової роботи.

На підставі відповідного положення свого часу були створені Регіональні ради ректорів. Створені на підставі вищезазначеного наказу Регіональні ради, незважаючи на його скасування, не були ліквідовані і продовжують свою діяльність.

Зокрема, Рада ректорів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації Харківського вузівського центру функціонує як постійно діючий орган громадського самоврядування в системі вищої освіти, що діє на підставі Положення про Раду ректорів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації Харківського регіону (затверджено на засіданні Ради ректорів від 25.06.2008 року, протокол № 13, із змінами, внесеними до п.3.1))⁴⁸. В Положенні про раду міститься посилання на наказ Міністерства освіти і науки України № 146 від 12.05.1996 року.

⁴⁵ <https://zvo.knu.ua/ua/17-golovi-regionalnih-rad-rektoriv-struktura>

⁴⁶ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0294-96#Text>

⁴⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-15#Text>

⁴⁸ <http://rada.univer.kharkov.ua/files/15>

Існують і інші організаційно-правові форми, в яких діють Регіональні ради ректорів. Це, наприклад, «Рада ректорів вищих навчальних закладів Київського регіону «КВ Центр», яка є окремою громадською організацією. Її статут затверджено Загальними зборами Громадської організації «Рада ректорів вищих навчальних закладів Київського регіону «КВ ЦЕНТР» протокол № 3 від 14 травня 2013 р⁴⁹.

Крім того, Наказом МОН № 50 від 26 січня 2016 року «Про утворення Ради ректорів вищих навчальних закладів, які тимчасово переміщені із зони проведення антитерористичної операції» було утворено тимчасовий консультативно-дорадчий орган Міністерства освіти і науки України – Раду ректорів вищих навчальних закладів, які тимчасово переміщені із зони проведення антитерористичної операції.

Причому в багатьох випадках активність ЗВО на регіональному рівні в формі діяльності регіональних рад (як органів професійного самоврядування із невизначеним статусом в силу скасування відповідного наказу Міністерства освіти і науки України), або ж як окремих громадських організацій, не завжди корелюється із участю їх ректорів у діяльності Співки.

Таким чином, регіональна активність університетів, на жаль, не завжди компенсується такою ж активністю на всеукраїнському рівні (участю ректорів у діяльності Співки), що об'єктивно обумовлює необхідність у реформуванні законодавства і підвищення ролі саме Співки, а також врегулювання і впорядкування механізмів існуючого професійного самоврядування ЗВО на регіональному рівні. Вбачається певне дублювання регіональних підрозділів Співки і регіональних рад ректорів. В перспективі такі регіональні ради мали би стати відокремленими (регіональними) підрозділами Співки ректорів.

Оскільки Україна є досить великою країною за територією і регіональна специфіка діяльності ЗВО показала свою важливість під час дії режиму надзвичайної ситуації (через пандемію коронавірусу), а також режиму воєнного стану, відмова від функціонування регіональних підрозділів Співки навряд чи є доцільною.

Крім того, важливим питанням є галузевий поділ в середині самої Співки. Такий поділ (у формі існування різних типів конференцій ректорів окремих типів академічних ЗВО можемо побачити у KRASP, де існують конференції університетів, ЗВО технічного профілю, у тому числі морських, ЗВО сільськогосподарського профілю (аграрних), педагогічних ЗВО, економічних ЗВО, медичних ЗВО, мистецьких ЗВО, ЗВО спортивного профілю (фізичної культури), військових ЗВО та вишів державної служби, академічних недержавних ЗВО (§ 4 Статуту KRASP).

Крім того, в самій KRASP відповідно до § 33 Статуту створюються постійні та тимчасові комісії. Функціонують такі постійні комісії, а саме: Комісія з організаційно-правових питань, Комісія з питань освіти, Комісія з питань науки, Комісія з питань інноваційності та співпраці з економікою, Комісія з економічних питань, Комісія з питань міжнародної співпраці, Комісія з питань інформаційної інфраструктури, Комісія з питань комунікації та соціальної відповідальності, Комісія з питань акредитації та рейтингів, Комісія з питань академічного спорту. Крім того, можуть створюватися спеціальні комісії з метою вирішення конкретних питань, та вони мають тимчасовий характер (§ 33 Статуту KRASP).

⁴⁹ <https://rectors.org.ua/statut2013.pdf>

У Чехії відповідно до Статуту конференції ректорів, передбачена діяльність палат. Стаття 4 Статуту вказує, що палати Чеської Республіки це: А – Палата ректорів публічних і державних університетів, Б – Палата ректорів приватних університетів⁵⁰.

Такі комісії, палати чи інші структури, головним чином, за галузевим принципом, обов'язково мають бути утворені у Спілці ректорів. Тому врахування зарубіжного досвіду функціонального (галузевого) поділу на комітети/комісії/палати потрібно обов'язково врахувати при реформуванні Спілки ректорів українських ЗВО. Це забезпечить структурування роботи Спілки і забезпечить більш ефективне функціонування в різних напрямках. Певні кроки в цьому напрямку вже здійснюються. Так, 26 вересня на засіданні Спілки схвалено створення Ради проректорів з міжнародного співробітництва⁵¹. Водночас треба підкреслити, що формально на сьогоднішній день Спілка об'єднує саме ректорів.

Варто зазначити також, що Спілка має завелику Президію, яка складається з 27 осіб. Що стосується розподілу обов'язків, то відповідно до п. 4.13 Статуту Голова розподіляє обов'язки між членами Президії Організації. Водночас регулювання розподілу обов'язків за умови зменшення кількості членів Президії і встановлення лімітованої їх кількості може бути здійснено безпосередньо в Статуті. Що стосується заступників Голови Спілки, то на сьогоднішній день їх шестеро (на відміну від KRASP, де таких заступників – 2) і ця цифра для оптимального функціонування Спілки може бути скорочена.

Так, відповідно до § 26 Статуту Голову KRASP та його двох заступників обирають Виборчі збори, до складу яких входять ректори, обрані на новий термін перебування на посаді, шляхом таємного голосування, абсолютною більшістю дійсних голосів, за наявності більше половини тих, хто має право голосу. Це важливо з огляду на те, що в Україні кількість заступників Голови Спілки ректорів набагато більша. Відповідне положення доводить необхідність постановки питання про скорочення кількості заступників Голови Спілки ректорів України. Існуюча ж кількість заступників в Спілці (шість) цілком могла би бути оптимальною для Президії, де кожен член відповідав би за певний галузевий напрям (і був би, наприклад, головою відповідного галузевого комітету/комісії або палати Спілки).

ЗАВДАННЯ ТА ФОРМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Відповідні завдання та напрями діяльності врегульовані у розділ 2 Спілки «Мета (цілі), завдання та напрями діяльності Організації». Спілка створена і діє з метою задоволення та захисту прав й інтересів членів Організації, сприяння поліпшенню якості підготовки фахівців з вищою освітою, забезпечення автономії закладів вищої освіти, координації закладів вищої освіти України в навчальній, науковій, інноваційній, економічній, юридичній, гуманітарній та інших сферах діяльності, а також підвищення ролі закладів вищої освіти у суспільному житті країни.

⁵⁰ <https://www.crc.muni.cz/o-ckr/statut>

⁵¹ Рада проректорів з міжнародного співробітництва – на часі <https://www.dnu.dp.ua/news/5318> ; Відбулася нарада проректорів, відповідальних за міжнародну діяльність <http://umo.edu.ua/news/vidbulasja-narada-prorektoriv-vidpovidalnikh-za-mizhnarodnu-dijaljnistj> ; Участь в засіданні ради проректорів з міжнародного співробітництва <https://khnnra.edu.ua/2023/09/19/uchast-v-zasidanni-rady-prorektoriv-z-mizhnarodnogo-spivrobitnytstva/>

Основними завданнями діяльності Спілки є:

- забезпечення задоволення та захисту прав та законних інтересів ректорів та очолюваних ними закладів вищої освіти у відносинах з органами державної влади, професійними організаціями, громадськими об'єднаннями та утворюваними ними органами;
- участь у громадсько-державному партнерстві у сфері освіти, науки і міжнародній діяльності;
- сприяння захисту пріоритетів освіти, науки і культури, як визначальних чинників соціально-економічного і духовного розвитку держави та всього суспільства;
- міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти і науки.

Спілка відповідно до порядку, встановленого законодавством, здійснює свою діяльність у таких напрямках:

- задовольняє і захищає свої законні інтереси та інтереси своїх членів у державних та громадських органах;
- одержує від органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх завдань і мети;
- звертається з ініціативою щодо внесення змін до чинних або розробки нових нормативно-правових актів у сфері вищої освіти, наукової та інноваційної діяльності до органів, що здійснюють управління у сфері вищої освіти;
- здійснює інформаційну та редакційно-видавничу діяльність відповідно до чинного законодавства України;
- готує рекомендації для рішень з питань вищої освіти, наукової та інноваційної діяльності і активно їх відстоює перед структурами влади;
- забезпечує інформацією членів Організації про досягнення в галузі вищої освіти, науковій та інноваційній діяльності;
- організовує і проводить всеукраїнські і міжнародні наукові, науково-методичні конференції, симпозіуми з актуальних питань вищої освіти, наукової та інноваційної діяльності;
- вивчає, аналізує та поширює досвід діяльності закладів вищої освіти;
- звертається із клопотаннями до Міністерства освіти і науки України щодо морального та матеріального стимулювання керівників закладів вищої освіти;
- консультує членів Організації та надає їм методичну допомогу з питань їхньої поточної діяльності;
- створює робочі групи з числа працівників закладів вищої освіти, представників об'єднань роботодавців, наукових установ для проведення експертизи проєктів законодавчих і нормативно-правових актів, розроблення ініціативних документів та виконання інших статутних завдань;
- здійснює інші види діяльності відповідно до законодавства.

В цілому, завдання Спілки відповідають її призначенню, проте їх ефективній реалізації заважає законодавчий бар'єр (можливість функціонування лише як об'єднання фізичних, а не юридичних осіб), а також відсутність спеціальних законодавчих гарантій взаємодії із органами управління у сфері вищої освіти.

ФІНАНСУВАННЯ ТА МАЙНО.

Питання фінансування Спілки врегульовано чинним законодавством, зокрема Законом «Про громадські об'єднання», а також Статутом Спілки (п. 1.5-1.7, розділом 7 Статуту Спілки «Джерела надходження майна і порядок використання коштів та іншого майна». Організація є неприбутковою.

Головною проблемою є дуже малий бюджет, який формується із вступних і членських внесків, цей бюджет не може забезпечити функціонування і подальший розвиток Спілки, її Секретаріату, проведення необхідних заходів тощо. Зокрема, бажано в структурі секретаріату для його ефективної роботи запровадити посаду члена Секретаріату, який би відповідав за зв'язки із громадськістю і за взаємодію із органами державної влади, посаду юриста (консультанта з юридичних питань) тощо.

Ще одна із нагальних проблем – необхідність сплати внеску як члена Європейської асоціації університетів. З урахуванням воєнного стану Спілка звільнена від сплати членського внеску. В перспективі питання сплати членського внеску у Європейській асоціації університетів має бути обов'язково врегульоване, оскільки участь в якості члена у відповідній організації є питанням престижу, переймання досвіду і комунікації із європейськими партнерами. Нинішній бюджет Спілки не спроможний покрити відповідні витрати.

Законодавство і Статут Спілки дозволяє робити благодійні внески з боку фізичних і юридичних осіб, проте їх питома вага досить незначна і розраховувати на них Спілка не може, оскільки це пов'язано із нестабільністю таких внесків.

Тому в перспективі питання фінансування, за умови реформування статусу Спілки, має першочергове значення.

Може бути врахований зарубіжний досвід у цьому питанні. Так, відповідно до Статуту Чеської конференції ректорів від 10 квітня 2014 року⁵² (стаття 11) дохід ČKR складається з часток університетів у сплаті операційних витрат ČKR, субсидій та пожертвувань. Управління ČKR ведеться окремо в бухгалтерії приймаючого університету. Окремі університети сплачують затверджену частку операційних витрат ČKR у формі авансового рахунку. Рахунок буде виставлено приймаючим університетом після встановлення фактичних понесених витрат ČKR за календарний рік.

Для України можливо розглянути три варіанти: 1) за умови переформатування Спілки як об'єднання університетів – фінансування покласти на внески від університетів; 2) передбачити бюджетне фінансування (можливо також отримання фінансування державного фінансування в окремих випадках – в разі виконання певних завдань, надання висновків, тобто делегування окремих повноважень Спілці); 3) комбінований варіант: внески від університетів поєднуються із бюджетним фінансуванням. Не виключено, звичайно, в майбутньому і спонсорське фінансування, а також фінансування за рахунок благодійних внесків, але виключно як додаткове, факультативне.

⁵² <https://www.crc.muni.cz/o-ckr/statut>

НАГЛЯД ЗА СПІЛКОЮ РЕКТОРІВ УКРАЇНИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Питання нагляду над Спілкою вирішується за рахунок принципу невтручання держави в справи об'єднання громадян, а також можливості здійснення контролю за дотриманням законодавства і застосування санкцій за його порушення.

Крім того, як зазначається у Фундаментальних принципах щодо статусу неурядових організацій в Європі (прийнято учасниками багатосторонньої зустрічі, організованої Радою Європи 5 липня 2002 року), п. 66: «Для того, щоб забезпечити права інших, включаючи її членів і членів інших неурядових організацій, неурядові організації можуть підлягати регулюванню, але вони повинні користуватися перевагами презумпції, що будь-яка діяльність є законною за відсутності протилежних доказів».

Відповідно до принципу самоврядності (ч. 3 ст. 3 Закону «Про громадські об'єднання») передбачається право членів (учасників) громадського об'єднання самостійно здійснювати управління діяльністю громадського об'єднання відповідно до його мети (цілей), визначати напрями діяльності, а також невтручання органів державної влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в діяльність громадського об'єднання, крім випадків, визначених законом.

Відповідно до ч. 2 ст. 22 Закону «Про громадські об'єднання» втручання органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб у діяльність громадських об'єднань не допускається, крім випадків, передбачених законом. Відповідно ж до ч. 5 цієї ж статті державний нагляд та контроль за дотриманням закону громадськими об'єднаннями здійснюють органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування у порядку, визначеному законом.

Стаття 28 Закону «Про громадські об'єднання» регулює процедуру заборони громадських об'єднань, а ст. 31 вказує на загальні засади відповідальності за порушення законодавства. Відповідно до ч. 2 ст. 31 Закону «Про громадські об'єднання» громадські об'єднання, відокремлені підрозділи іноземних неурядових організацій за порушення законодавства несуть відповідальність, передбачену цим та іншими законами України. Центральним органом виконавчої влади, до повноважень якого належить здійснення заходів щодо контролю за додержанням цього Закону є Міністерство юстиції України.

Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII не визначає особливих механізмів контролю за діяльністю Спілки. Розділ XIV цього Закону «Контроль у сфері вищої освіти» не поширюється на її діяльність.

Відповідно до п. 1.3. Статуту у своїй діяльності Організація незалежна від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, роботодавців, їхніх об'єднань, інших громадських організацій, політичних партій, їм не підзвітна і не підконтрольна. Стосунки з ними регулюються спільними угодами на принципах рівноправного партнерства, діалогу та співробітництва.

Водночас існують внутрішні процедури контролю і звітності. Відповідно до п. 4.17-4.18 Статуту Ревізійна комісія Спілки обирається Загальними зборами із числа її членів у складі Голови і двох членів строком на 5 років для перевірки її фінансово-господарської діяльності. Президія звітує перед членами, що врегульовано у розділі 5 Статуту «Порядок звітування Президії Організації перед її членами».

Якщо взяти зарубіжний досвід, то у Польщі відповідно до ч. 7 статті 337 Закону про вищу освіту і науку Польщі від 20 липня 2018 року, 2018 № 1668, органом, який здійснює нагляд за діяльністю конференцій ректорів, є міністр. Водночас встановлення особливих процедур і посадових осіб в сфері нагляду за діяльністю Спілки з боку держави можливе за умови зміни її статусу, отримання державного фінансування, спеціальних механізмів взаємодії із органами державної влади, що реалізують політику в сфері вищої освіти тощо.

МІЖНАРОДНА ПОЗИЦІЯ

Відповідно до п. 1.8 Статуту Спілки для досягнення мети та завдань, визначених цим Статутом, Організація має право встановлювати зв'язки з національними і міжнародними громадськими та іншими організаціями, компаніями, закладами освіти, іншими юридичними особами та окремими громадянами, розробляти програми, проекти, брати участь у різних спільних заходах, вступати в міжнародні та інші об'єднання, мета яких не суперечить чинному законодавству України. Організація самостійно визначає умови членства, структуру, порядок управління, створює власну матеріальну та соціально-культурну базу для здійснення своєї статутної мети.

Що стосується угод про міжнародну співпрацю⁵³, то на сьогоднішній день досить активною є співпраця із польськими партнерами, яка ґрунтується на таких угодах:

- Тристороння Угода про партнерство і співпрацю між Конференцією академічних шкіл Польщі, Фундацією польських ректорів та Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України (2017);
- Додаток №1 до Тристоронньої Угоди про партнерство і співпрацю між KRASP, FRP та URHEI (2017);
- Додаток № 2 до Тристоронньої Угоди про партнерство і співпрацю між Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі, Фундацією польських ректорів та Спілкою ректорів закладів вищої освіти України (2021).

В рамках відповідної співпраці можна назвати такі заходи:

- візит делегації Спілки у Люблін для участі у польсько-українському ректорському семінарі 14-17 листопада 2023 року⁵⁴;
- візит делегації Спілки у Республіку Польща 9-10 червня 2022 року⁵⁵;
- польсько-український семінар у Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова 28 вересня 2021 року⁵⁶ тощо.

⁵³ <https://zvo.knu.ua/ua/37-mizhнародni-dogovori-mizhнародna-spivpracya>

⁵⁴ <https://zvo.knu.ua/ua/galleries-1-8-24-vizit-delegacii-spilki-rektoriv-ukraini-u-lyublin-14-17112023>

⁵⁵ <https://zvo.knu.ua/ua/galleries-1-8-18-vizit-delegacii-spilki-rektoriv-ukraini-u-respubliku-polscha-09-10062022>

⁵⁶ <https://zvo.knu.ua/ua/galleries-1-8-18-vizit-delegacii-spilki-rektoriv-ukraini-u-respubliku-polscha-09-10062022>

Також можна навести угоди про співпрацю із такими конференціями ректорів: Угода про співробітництво між Громадською організацією «Спілка ректорів вищих навчальних закладів України» та Радою ректорів організацій вузівської і післявузівської освіти Казахстану (2021); Угода про співробітництво між ГО «Спілка ректорів вищих навчальних закладів України» та Радою Ректорів Естонії (2017); Угода про співпрацю між Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України та Чеською конференцією ректорів (2016); Угода про співпрацю між Конференцією президентів університетів (Франція), Конференцією директорів французьких інженерних шкіл та Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України, Асоціацією ректорів вищих технічних навчальних закладів України (2015); Угода про співпрацю між Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України та Конференцією ректорів вищих навчальних закладів Німеччини (2014); Меморандум про взаєморозуміння між Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України та Канадським бюро (2013).

Здійснювалися і продовжують здійснюватися ряд міжнародних проєктів, а саме: Центри сертифікації викладачів: інноваційні підходи до досконалості викладання (UTTERLY) (2021-2023); Польсько-українська співпраця представницьких організацій ректорів задля вдосконалення діяльності закладів вищої освіти (2018-2024); Інноваційний університет та лідерство (2015-2020); Аналіз окремих прикладів співпраці між польськими та українськими вищими навчальними закладами на фоні порівняння систем вищої освіти. Висновки та рекомендації (2014); Альянс Програми сприяння зовнішньому тестуванню в Україні (USAID GDA) (2013-2017); Сприяння сталості та автономії вищих навчальних закладів (ATHENA) (2013-2015)⁵⁷.

Із 2022 року Спілка є членом Європейської асоціації університетів, що свідчить про визнання Спілки з боку цієї асоціації як національної конференції ректорів. В якості члена Спілка вже брала участь у виборах Президента Європейської асоціації університетів.

SWOT-АНАЛІЗ МОДЕЛІ СПІЛКИ РЕКТОРІВ УКРАЇНИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (СИЛЬНІ ТА СЛАБКІ СТОРОНИ, МОЖЛИВОСТІ, БАР'ЄРИ)

EUA у проєкті ATHENA у Дорожній карті для України у 2011-2014 рр., у Перспективному плані дій було сформульовано одну з проблем, що перешкоджає стратегічному управлінню та обумовлює брак діалогу, вказує на такий фактор, як «слабка позиція Національної асоціації ректорів України як зацікавленої сторони...». Її рекомендацією було – «Включити у законодавство положення про статус і сфери діяльності Національної асоціації ректорів» та «Розпочати широкомасштабне обговорення політики у галузі з представниками вищих навчальних закладів включно з Національною асоціацією ректорів»⁵⁸.

Позиція Спілки ректорів із того часу істотно зростає.

На сьогоднішній день можна виділити **сильні сторони** Спілки:

- Спілка об'єднує майже всі провідні ЗВО, членами Спілки є ректори провідних університетів країни. Йдеться про представництво в Спілці головних ЗВО,

⁵⁷ <https://zvo.knu.ua/ua/galleries-1-8-18-vizit-delegacii-spilki-ректорiv-ukraini-u-respubliku-polscha-09-10062022>

⁵⁸ https://eua.eu/images/site1/policy-roadmap-ukraine_ukrainian.pdf

які розташовані в Харкові, Києві, Львові, Дніпрі, Одесі тощо. Загалом Спілка об'єднує більше ста ректорів українських ЗВО. Таким чином, Спілка є національною конференцією ректорів і за своєю суттю має всеукраїнський статус⁵⁹. Окрім Спілки можна згадати лише про діяльність Асоціації ректорів вищих технічних навчальних закладів України⁶⁰, а також Асоціацію навчальних закладів України приватної форми власності та Конфедерацію недержавних вищих закладів освіти і науки України⁶¹. Разом із тим відповідні об'єднання носять галузевий характер за критерієм сфери вищої освіти (технічна) або форми власності (приватна) і не можуть вважатися національною конференцією ректорів ЗВО. Не можна вважати конференцією ректорів і створювані допоміжні органи при Міністерстві освіти і науки України (наприклад, Ради проректорів з наукової роботи⁶²);

- Спілка надає експертні висновки, що стосуються освіти, на запити Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. В заходах Спілки беруть представники державних органів, що відповідають за реалізацію політики в сфері вищої освіти. Тому Спілка, що вже має певні традиції і авторитет, відіграє вагомую роль у взаємовідносинах із органами державної влади, Спілка висловлює позицію з тих чи інших питань і намагаючись впливати на вироблення державної політики;
- На засіданнях Спілки обговорюються важливі питання за участю керівників Міністерства освіти і науки України, інших державних органів;
- Визнання на міжнародному рівні. До цього можна віднести вже загадане членство в Європейській асоціації університетів і ряд договорів (меморандумів) про співпрацю із європейськими конференціями ректорів (одним із найбільш активних напрямків є співпраця із KRASP). При цьому залишається потенціал для росту і підвищення якості відповідної співпраці із зарубіжними конференціями ректорів і міжнародної діяльності Спілки в цілому.

Слабкими сторонами Спілки на сьогоднішній день є:

- Недостатній для повноцінного функціонування бюджет, оскільки він формується переважним чином за рахунок членських внесків ректорів;
- Відсутність державного фінансування;
- Відсутність фінансування ЗВО як юридичними особами, оскільки сам принцип її утворення за чинним законодавством передбачає лише індивідуальне членство ректорів ЗВО як фізичних осіб.

⁵⁹ Хоч і формально і не отримувала юридичного статусу всеукраїнської громадської організації. Проте такий статус часто носить формальний характер і може не відповідати реальному становищу.

⁶⁰ <http://www.ar-tech-uni.org.ua/>

⁶¹ <https://e-u.edu.ua/ua/articles/pidpisannya-ugodi-pro-spivrobotnictvo-mizh-asociacieyu-navchalnih-zakladiv-ukrayini-privatnoyi-formi-vlasnosti-ta-konfederacieyu-nederzhavnih-vischih-zakladiv-osviti-74/>

⁶² Див.: Наказ від 16.09.2022 № 821 „Про діяльність деяких дорадчих органів Міністерства освіти і науки України у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності та визнання таким, що втратив чинність, наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2019 № 700 та від 01.09.2021 № 957” <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/gromadski-obyednannya-v-galuzi-nauki/rada-prorektoriv-z-naukovoyi-roboti-zakladiv-vishoyi-osviti-ta-rada-kerivnikiv-naukovih-ustanov-sho-nalezhat-do-sferi-upravlinnya-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini>

Таким чином, Спілка утримується за рахунок приватних внесків ректорів ЗВО як фізичних осіб, при тому, що їх діяльність як членів Спілки не носить приватний характер, а їх членство обумовлене займаною посадою;

- Статус Спілки як громадської організації, що об'єднує фізичних осіб;
- Слабкими місцями є окремі внутрішньорганізаційні питання, пов'язані із внутрішньою структурою Спілки, а саме: кількість заступників Голови Спілки і кількість членів Президії (достатньо велика); кількість працівників Секретаріату (недостатня); утворення відокремлених підрозділів не у всіх областях і вирішення питання дублювання функцій таких підрозділів із регіональними радами ректорів і іншими аналогічними регіональними структурами; відсутність структурного поділу у Спілці на комітети/комісії/ палати, які би могли відповідати за певні напрямки. Ці питання можуть бути вирішені за умови комплексного підходу і врегулювання питань законодавчого статусу. Лише за таких умов мова також має йти про вироблення нового Статуту або переформатування чинного Статуту тощо.

Можливості Спілки пов'язані із більш активним використанням сильних сторін (співпраця із органами державної влади, що формують і реалізують політику в сфері вищої освіти, міжнародна співпраця), перспективним напрямком є створення регіональних осередків, розробка рекомендаційних актів для українських ЗВО (зокрема, проекту Добрих практик), а також вдосконалення внутрішніх актів (Статуту і інших документів).

Бар'єром для росту є існуюче законодавче регулювання. Йдеться про те, що неможливими за законодавством поки що є два найбільш оптимальні сценарії: 1) на законодавчому рівні не створені механізми для діяльності Спілки як об'єднання юридичних осіб публічного права (якими є державні університети), що би могло вирішити частково питання її фінансування; 2) відсутня можливість діяльності Спілки в форматі органу професійного самоврядування університетів. Законодавче регулювання також не формалізує взаємовідносини органів державної влади із Спілкою ректорів і нинішня сильна позиція при відповідній взаємодії із органами влади гарантується виключно авторитетом Спілки і зацікавленістю в її діяльності і висловленні нею своєї позиції з боку Міністерства освіти і науки України, профільного Комітету Верховної Ради України (з питань освіти, науки та інновацій) і інших органів державної влади. Так, наприклад, правовою базою взаємодії між Спілкою і Міністерством освіти і науки України є підписаний меморандумі про співпрацю. Тому підлягає вдосконаленню чинне законодавство, яке би дозволило реформувати діяльність Спілки як об'єднання юридичних осіб публічного і приватного права, або (більш оптимально) – як органу професійного самоврядування. Це дозволило б вирішити питання фінансування, а також встановити конкретні механізми взаємодії (а в деяких випадках – в обов'язковому порядку) зі Спілкою ректорів органів державної влади, які залучені до вироблення і реалізації державної політики у сфері вищої освіти.

Висновки та пропозиції змін і їх варіанти

Вдосконалення діяльності Спілки можливе, головним чином, за умови зміни законодавчого регулювання. Існує два варіанти:

1. Зміна закону, що дозволило б переформатувати Спілку як асоціацію (об'єднання) юридичних осіб із можливістю об'єднання юридичних осіб приватного права (приватних університетів) і публічного права (ЗВО із державною формою власності).
2. Встановлення на рівні закону спеціального статусу Спілки як органу професійного самоврядування.

В **першому випадку** потрібно внести зміни до Закону «Про громадські об'єднання». На сьогоднішній день у ч. 4 ст. 1 Закону громадська спілка визначається як громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи. А громадська організація визначається як громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. Механізму створення об'єднань юридичних осіб публічного права (університети в Україні є переважно такими юридичними особами публічного права, державними установами) в Законі «Про громадські об'єднання» немає. Оскільки на сьогоднішній день Спілка, виходячи із вимог законодавства, за формою є саме громадською організацією фізичних осіб, можливим варіантом є розширення кола осіб, які можуть утворювати громадські об'єднання і бути їх членами шляхом внесення змін до Закону «Про громадські об'єднання», тобто включення до такого кола осіб публічного права (зокрема, ЗВО).

Недоліком пропонованого підходу щодо зміни регулювання і статусу Спілки як асоціації університетів є проблема подальшої взаємодії із органами державної влади, що реалізують політику в сфері вищої освіти. Таке об'єднання зможе брати участь у відповідній взаємодії на загальних засадах, проте не матиме спеціального статусу. Це обумовлено принципом рівності об'єднань і принципом багатоманітності (плюралізму).

Існуючі на сьогодні загальні (тобто ті, що можуть використовуватися будь-якими об'єднаннями) форми взаємодії громадських об'єднань з органами влади не мають в своєму переліку серйозних важелів впливу з боку відповідних об'єднань. Йдеться про такі інструменти, які передбачені Законом (п. 5 ч. 2 ст. 21, ч. 3. ст. 21, ч. 3-4 ст. 22 Закону «Про громадські об'єднання»):

- громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право брати участь у порядку, визначеному законодавством, у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування для проведення консультацій з громадськими об'єднаннями та підготовки рекомендацій з питань, що стосуються сфери їхньої діяльності;

- громадське об'єднання зі статусом юридичної особи, створена ним юридична особа (товариство, підприємство) може бути виконавцем державного замовлення відповідно до закону;
- органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування можуть залучати громадські об'єднання до процесу формування і реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення, зокрема, шляхом проведення консультацій з громадськими об'єднаннями стосовно важливих питань державного і суспільного життя, розроблення відповідних проектів нормативно-правових актів, утворення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів при органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, в роботі яких беруть участь представники громадських об'єднань;
- проведення в порядку, визначеному законодавством, консультацій з громадськими об'єднаннями щодо проектів нормативно-правових актів, які стосуються правового статусу громадських об'єднань, їх фінансування та діяльності, є обов'язковим.

Що ж стосується гіпотетичного виокремлення Спілки у законодавстві і надання їй особливого статусу, то варто згадати з цього приводу правову позицію Конституційного Суду України, який, посилаючись на принцип багатоманітності, заборонив створення координуючого центру молодіжних організацій (рішення від 13 грудня 2001 р. № 18-рп/2001 у справі про молодіжні організації)⁶³. Конституційний Суд України визнав неконституційним положення Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації», яким визначено конкретну спілку, що об'єднує більшість молодіжних та дитячих громадських організацій через те, що воно порушує конституційний принцип багатоманітності суспільного життя, оскільки закріплює виключний монопольний статус однієї зі спілок відповідних об'єднань громадян. На його думку, законодавче передбачення об'єднання більшості легалізованих молодіжних та дитячих громадських організацій не відповідає конституційному положенню про свободу об'єднання.

Саме тому йти аналогічним шляхом – означає наражати себе на звинувачення у порушенні Конституції і перспективи визнання неконституційними положень, які будуть визначати спеціальний статус Спілки (якщо вона залишатиметься звичайним громадським об'єднанням) у майбутньому.

Окреслимо **другий варіант**, який видається нам більш перспективним. Для цього потрібне відповідне законодавче поле, яке би врегулювало або засади організацій професійного самоврядування в цілому, або (що краще і реалістичніше) визначило статус професійного самоврядування в сфері вищої освіти.

Відповідно до Фундаментальних принципів щодо статусу неурядових організацій в Європі (Прийнято учасниками багатосторонньої зустрічі, організованої Радою Європи) Страсбург, 5 липня 2002 року, п. 33: «Членство в неурядових організаціях, в тих випадках, в яких це можливо, повинно бути добровільним, і саме тому від жодної особи

⁶³ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу четвертого статті 2, частини другої статті 6, частин першої, другої статті 10 Закону України „Про молодіжні та дитячі громадські організації” (справа про молодіжні організації) від 13 грудня 2001 року № 18-рп/2001 Офіційний вісник України. 2002. № 51. Ст. 2310.

не повинно вимагатися приєднання до будь-якої неурядової організації інакше, ніж у випадку організацій, створених відповідно до закону, для регулювання професійної діяльності в державах, що ставляться до них як до неурядових організацій».

Як зазначається у Пояснювальному меморандумі до Фундаментальних принципів щодо статусу неурядових організацій в Європі, п. 34: «Розділ Фундаментальних принципів, що має справу з цим предметом, спершу відтворює фундаментальну вимогу щодо того, що членство в неурядових організаціях повинно бути добровільним, яка проте пом'якшена у випадку професійних організацій, до яких члени даної професії – на кшталт лікарів чи адвокатів - повинні належати відповідно до чинних норм в країнах, що ставляться до них як до неурядових організацій».

Закон «Про громадські об'єднання» і, відповідно статус громадських об'єднань (громадських організацій чи громадських спілок), не поширюється на суспільні відносини у сфері утворення, реєстрації, діяльності та припинення саморегулювальних організацій, організацій, які здійснюють професійне самоврядування (п. 5 ч. 2 ст. 2 Закону «Про громадські об'єднання»).

Орган професійного самоврядування – це окрема правова форма, відмінна від громадського об'єднання, для створення і діяльності якого потрібне спеціальне законодавче підґрунтя. На сьогодні його немає (принаймні в сфері вищої освіти), тому потрібен або 1) новий закон про професійне самоврядування, або 2) окреме спеціалізоване регулювання. В останньому випадку мова має йти про спеціальний закон про асоціацію (спілку, конференцію) чи асоціації (спілки, конференції) закладів вищої освіти. Також можливий варіант внесення змін до Закону «Про вищу освіту», який би містив окремі положення, і які би були присвячені професійному самоврядуванню в сфері вищої освіти.

Ми маємо приклади професійного самоврядування, зокрема в адвокатурі, нотаріаті, виконавчому провадженні. Після введення в дію в 2019 році Кодексу України з процедур банкрутства свій орган самоврядування створили арбітражні керуючі⁶⁴.

Ідея професійного самоврядування є досить перспективною і не накладає тих обмежень, які розповсюджуються на звичайні асоціації, що створюються шляхом реалізації права на свободу об'єднання. Передусім, йдеться про питання рівності і права вільного створення таких організацій, принципу добровільності, конкуренції, відсутності монополії щодо взаємодії якоїсь однієї громадської організації з державою.

Сама ідея професійного самоврядування є правомірною, вона не порушує право на свободу об'єднання, що гарантується ст. 36 Конституції України і ст. 11 Європейської конвенції з прав людини 1950 р. Ця позиція підтверджується практикою Конституційного Суду України і Європейського Суду з прав людини. У рішенні від 10 січня 2008 року по справі № 1-3/2008 (справа про завдання третейського суду) Конституційний Суд України визнав конституційним положення Закону України «Про третейські суди», в якому було здійснено унормування самоврядування третейських судів (статті 2, 4, 58 та 59). Конституційний Суд України дійшов висновку, що третейське самоврядування є формою громадського самоврядування, тоді як громадські організації є формою добровільних громадських формувань. На думку Суду, відмінність цих правових

⁶⁴ Олійник О. Самоврядування судових експертів - право чи обов'язок? https://jurliga.ligazakon.net/analitics/204967_samovryaduvannya-sudovikh-ekspertv---pravo-chi-obovyazok

інститутів обумовлена особливостями законодавчого закріплення порядку утворення, системи, повноважень тощо органів третейського самоврядування та громадських організацій. Тому Третейська палата України не є громадською організацією і на неї не поширюються як положення статті 36 Конституції України, так і обмеження законодавця щодо врегулювання її назви, статусу та компетенції⁶⁵.

Згодом цим шляхом законодавець пішов і в сфері адвокатури, визначивши як некомерційну професійну організацію Національну асоціацію адвокатів України, членство в якій адвокатів за законом є обов'язковим (ст. 45 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI). Згідно зі ст. 16 Закону України «Про нотаріат» професійне самоврядування нотаріусів здійснюється через Нотаріальну палату України та її органи.

Не можна не згадати вже наведений нами досвід запровадження професійного самоврядування університетів в сфері вищої освіти в форматі Регіональних рад ректорів, які вже були згадані при аналізі структури Співки і питання її відокремлених підрозділів.

Європейський Суд з прав людини не бачить в функціонуванні саморегульованих професійних об'єднань порушення статті 11 Конвенції про захист прав і основоположних свобод 1950 р. щодо права на свободу асоціацій. Європейський суд з прав людини, розглянувши заяви бельгійських лікарів у справі *Le Compte, Van Leuven та De Meyere проти Бельгії*, які вважали, що їх обов'язок бути членом Ордену лікарів Бельгії та підпорядковуватися його правилам суперечить статті 11 Конвенції, у рішенні від 23 червня 1981 року вказав: «не було порушення ст.11 Конвенції, оскільки Орден лікарів за своєю юридичною природою та з огляду на його суто публічну функцію не носить характеру асоціації у сенсі п.1 ст.11. Орден лікарів Бельгії – це інститут публічного права. Будучи створеним законодавцем, а не приватними особами, він інтегрований у державні структури. Орден... забезпечує... публічний контроль за професійною діяльністю лікарів. Для вирішення завдань, які бельгійська держава поставила перед ним, він користується відповідно до закону дуже широкими правами, зокрема використовує адміністративні та дисциплінарні процедури, притаманні публічній владі»⁶⁶.

На думку Європейського Суду з прав людини, організації представників певних професій покликані регулювати ту чи іншу професійну діяльність, а тому не підпадають під захист ст. 11 Конвенції⁶⁷. Схожі висновки ми можемо побачити у справі *A. And Others v. Spain*, № 13750/99 (1990 р.). Ключове значення в цьому плані має автономне тлумачення поняття «об'єднання»⁶⁸.

Так чи інакше у всьому світі саморегульовані організації займають проміжне становище між державою й суспільством, з одного боку, представляючи інтереси певних сегментів суспільства, а з іншого – виконуючи частину прав третіх осіб. При цьому саморегульованим організаціям властива наявність додаткових, порівняно з громадськими об'єднаннями,

⁶⁵ Див.: Берченко Г.В. Громадянське суспільство в Україні: конституційні аспекти : Монографія. Харків: Юрайт, 2014. С. 146-147.

⁶⁶ Слюсаревський М. Самодіяльне регулювання чи професійне самоврядування? https://zn.ua/LAW/samodeyatelnoe_regulirovanie_ili_professionalnoe_samoupravlenie.html

⁶⁷ Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини: навч. посіб. К.: Алерта, 2016. С. 358.

⁶⁸ Harris D, O'Boyle M, Warbrick K (eds.), *Law of the European Convention on Human Rights* (2009 Oxford University Press).

функцій. Частина рішень прийнятих саморегулювальною організацією, прямо або побічно забезпечується примусово силою держави⁶⁹. Крім того, в якості специфіки ми би говорили не стільки про примусову силу, скільки особливі повноваження щодо саморегуляції в певній сфері, а також механізми взаємодії з державою в сфері вироблення політики, що стосується предметно сфери компетенції відповідної саморегулювальної організації.

Проблема, натомість, полягає в тому що в Україні не існує базового закону про професійне самоврядування. Ідея прийняття базового закону для усього професійного самоврядування не нова. У 2010 році в парламенті реєструвалися законопроекти «Про саморегулювальної організації» (реєстр. № 4841) та «Про професійні саморегулюючі та самоврядні об'єднання» (реєстр. № 4841-1)⁷⁰.

Згодом, з новою силою ця ідея відродилася. 28 грудня 2018 року на сайті Міністерства економічного розвитку і торгівлі України було оприлюднено для громадського обговорення проект закону «Про саморегулювальної організації»⁷¹, розроблений на основі «Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні» (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 за № 308-р)⁷² (далі – Концепція) та відповідно до «Плану заходів з реалізації Концепції» (затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 за №598-р)⁷³.

У Концепції передбачалося, що «законодавством можуть бути визначені спеціальні критерії для саморегулювальної організації, якій можуть бути делеговані функції з регулювання господарської або професійної діяльності». Таким чином, наділення публічними функціями має здійснюватися лише в тому випадку, коли відповідна самоврядна організація відповідатиме певним критеріям.

На сьогоднішній день окремі елементи професійного самоврядування в сфері вищої юридичної освіти закріплені в законодавстві, хоча і мають досить вузьке спрямування – участь у призначенні певних посадових осіб/формування органів влади. Так, відповідно до ч. 2 ст. 131 Конституції України двох членів Вищої ради правосуддя обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ. Відповідно до статті 10-3 Закону «Про Конституційний Суд України» з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ призначає члена Дорадчої групи експертів, що бере участь у конкурсному відборі суддів Конституційного Суду України.

Мова, звичайно, не йде про наділення Спілки кадровими функціями, відповідні механізми можуть функціонувати паралельно, а предмет професійного самоврядування в сфері вищої освіти бути як вузьким, так і досить широким.

Отже, ми пропонуємо ухвалення окремого закону «Про самоврядування в сфері вищої освіти» або врегулювання відповідного питання в спеціальному розділі чи статті Закону «Про вищу освіту». Там має йтися про законодавче закріплення існування спеціального органу – Спілки (конференції) ректорів, а також згадуватися: врегулювання питання

⁶⁹ Бондаренко В. Громадські об'єднання й інші інститути громадянського суспільства в Україні: окремі аспекти співвідношення. Підприємство, господарство і право. 2017. № 4. С. 132-136. С. 134.

⁷⁰ Більш детально про європейський досвід в сфері професійного самоврядування див: https://zn.ua/LAW/samodeyatelnoe_regulirovanie_ili_professionalnoe_samoupravlenie.html

⁷¹ <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=88fc1385-de5f-43d2-b195-440bd373b6b9&title=ProektZakonuUkrainiproSamoregulivniOrganizatsii>

⁷² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2018-p>

⁷³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/598-2018-p#Text>

фінансування (утримання) Спілки (за рахунок університетів, держави або комбінований варіант); можливості взаємодії із державою і виконання окремих експертних функцій за договорами і відповідною оплатою; виконання експертних функцій і обов'язковість висловлення позиції Спілки при вирішенні ряду питань в сфері державної політики в сфері вищої освіти на рівні правотворчості (у рамках законодавчого процесу в Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, правотворчій діяльності Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти тощо); окремі питання структури такого органу і інші найбільш важливі внутрішньоорганізаційні питання або відсилка в ряді питань до внутрішньої автономії – регулювання її діяльності власним статутом; питання нагляду (контролю) за Спілкою.

В якості прикладу можна взяти польський досвід. Так, відповідно до ч. 2 статті 329 Закону про вищу освіту і науку Польщі від 20 липня 2018 року № 1668 органи державної влади повинні узгоджувати з представницькими інституціями рішення щодо: 1) засад функціонування та напрямків розвитку системи вищої освіти та науки, управління закладами вищої освіти та у справах студентів, аспірантів та науково-викладацького складу; 2) проекту державного бюджету в частині вищої освіти та науки; 3) проектів нормативно-правових актів, що стосуються системи вищої освіти та науки.

Відповідно до статті 404, абз.5 Закону про вищу освіту і науку Польщі від 20 липня 2018 року № 1668, міністр може делегувати представницькій інституції середовища вищої освіти та науки виконання конкретного завдання у межах її статутної діяльності. Міністр може надати відповідне фінансування для виконання цього завдання.

Вже після реалізації одного із двох запропонованих нами варіантів мова може йти про оновлення Статуту Спілки, вже на базі нових стандартів (асоціація юридичних осіб чи орган професійного самоврядування). В разі вибору варіанту професійного самоврядування, саме законодавство може зафіксувати ряд позицій, пов'язаних із внутрішньою структурою, фінансуванням, контролю, членством у Спілці (конференції) ректорів. Для уникнення аналогії із громадським об'єднанням варто змінити назву «Спілка» на традиційну для європейських організацій – конференція. При виробленні такого регулювання корисним буде досвід європейських країн і регулювання діяльності національних конференцій ректорів, зокрема, польський досвід регулювання діяльності KRASP.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ. РЕЗЮМЕ.

1. Спілка функціонує в Україні із 1993 року, за правовим статусом є громадською організацією, що об'єднує як фізичних осіб ректорів українських ЗВО. Членами Спілки є ректори провідних університетів країни, тому Спілка є національною конференцією ректорів, а із 2022 року вона є членом Асоціації університетів Європи (EUA). За час вого функціонування у Спілки сформувався певний авторитет, вона відіграє вагомую роль у взаємовідносинах із органами державної влади, Спілка висловлює позицію з тих чи інших питань, намагаючись впливати на вироблення державної політики в сфері вищої освіти.
2. Можливості Спілки в перспективі пов'язані із більш активним використанням сильних сторін (співпраця із органами державної влади, що формують і реалізують політику в сфері вищої освіти, міжнародна співпраця), перспективним напрямком є створення регіональних осередків, розробка

рекомендаційних актів для українських ЗВО (зокрема, проекту Добрих практик), а також вдосконалення внутрішніх актів (Статуту і інших документів).

3. Проблемними аспектами в діяльності Співки є передусім фінансові питання (недостатній для повноцінного функціонування бюджет, оскільки він формується переважним чином за рахунок членських внесків ректорів; відсутність державного фінансування; Співка утримується за рахунок приватних внесків ректорів ЗВО як фізичних осіб), а також окремі внутрішньорганізаційні питання (кількість заступників Голови Співки і кількість членів Президії (достатньо велика); кількість працівників Секретаріату (недостатня); утворення відокремлених підрозділів не у всіх областях).
4. Бар'єром для росту є існуюче законодавче регулювання діяльності Співки. Для подолання цього бар'єру і подальшого вдосконалення роботи Співки пропонується ухвалити спеціальний закон або зміни до Закону «Про вищу освіту». В такому Законі (розділі Закону «Про вищу освіту») мав би визначатися статус Співки і її права, врегульовувалися би питання фінансування, внутрішньої структури (створювався поділ на комітети/палати за галузевим принципом), контролю за її діяльністю, членством у Співці тощо. При цьому статус Співки доцільно змінити із громадської організації (якою вона є на сьогоднішній день) на орган представництва університетів (орган професійного самоврядування, по аналогії із KRASP і іншими конференціями ректорів в Європі). Після реалізації запропонованого варіанту мова може йти також про оновлення Статуту Співки.

РОЗДІЛ 4

Проект Кодексу добрих практик українських закладів вищої освіти (з використанням Кодексів Польщі та Нідерландів) та доцільність його запровадження в Україні

ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ

Актуалізації ідеї кодексу належних практик в діяльності ЗВО сприяє наявність декількох тенденцій.

Перш за все, це вимоги чинного законодавства щодо академічної доброчесності, недискримінації, запобіганню булінгу, конфлікту інтересів тощо.

Вперше в українському середовищі поняття академічної доброчесності з'явилося у Законі України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. У статті 42 вона визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Тобто йдеться про етичні норми, питання плагиату, фабрикації тощо.

Пункт 2 частини третьої статті 32 Закону «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII в редакції Закону № 392-IX від 18.12.2019 вимагає від закладів вищої освіти внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти, у тому числі затверджену політику забезпечення дотримання учасниками освітнього процесу академічної доброчесності (кодекс академічної доброчесності). Тобто законодавець, знову ж таки, розуміє академічну доброчесність доволі вузько.

Разом з цим кодекси академічної доброчесності, які вже ухвалені в багатьох ЗВО, розуміють етичні принципи досить широко. Зокрема, в Кодексі академічної доброчесності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого⁷⁴ (п. 2.1.) вказано, що Університетська спільнота при проведенні діяльності повинна дотримуватися таких основних цінностей:

⁷⁴ Див.: Кодекс академічної доброчесності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, що затверджено Рішенням Вченої ради Університету (протокол № 1 від 31.08.2018 р.), введеним в дію наказом Ректора № 204 від 31.08.2018 р. Зі змінами, затвердженими рішенням Вченої ради Університету (протокол № 5 від 23.12.2021 р.), введеним в дію наказом Ректора № 353 від 24.12.2021 р. https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/01/kodeks_akademichnoi%CC%88_dobrochesnosti-1.pdf

- академічна доброчесність;
- колегіальність та повага до людської гідності;
- відповідальність;
- академічна свобода;
- відповідальність за використання майна і ресурсів Університету, повага до навколишнього середовища.

Крім того, в зазначеному кодексі велика увага приділена питанню конфлікту інтересів (розділ III Кодексу).

Кодекс академічної доброчесності Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (затверджено Вченою радою університету від 08.12.2020, протокол № 2⁷⁵) у п. 2.2 містить перелік гідних зразків поведінки для співробітників університету, які тяжіють до добрих практик, і серед яких наведені такі:

- бути патріотом та виховувати у здобувачів вищої освіти почуття любові до України, повагу її Конституції та законів;
- працювати на благо суспільства та Української Держави;
- підтримувати атмосферу творчої свободи, довіри та взаємної поваги в університетському товаристві;
- не красти чужих ідей, думок та результатів праці, не видавати вже відомі наукові факти за нові, дотримуватися викладених у даному Кодексі норм та правил;
- шанувати інших людей так само, як поважаєш себе, не зважаючи на їхній майновий чи соціальний стан;
- поважати право інтелектуальної власності;
- дбайливо ставитись до майна університету, примножувати його та передавати прийдешнім поколінням співробітників та здобувачів вищої освіти;
- бути справедливими та неупередженими під час ухвалення рішень, керуючись у першу чергу інтересами суспільства, а не власними;
- не використовувати надані повноваження для завдання шкоди іншим людям або отримання неправомірної вигоди;
- не дискримінувати інших людей за їхні переконання, расову або статеву приналежність тощо.

В цьому ж Кодексі також наведений перелік гідних зразків поведінки для здобувачів вищої освіти.

Таким чином, чинне законодавство стало поштовхом для розробки університетами в рамках повноважень локальної нормотворчості кодексів академічної доброчесності, які сформулювали ряд принципів, а також цілої низки інших актів. В Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, до прикладу, діють також Кодекс академічної етики (затверджений рішенням Вченої ради Університету (протокол № 1 від

⁷⁵ https://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Code%20of%20Academic%20Integrity.pdf

31.08.2018 р., введений в дію наказом ректора № 204 від 31.08.2018 р.)⁷⁶; Антикорупційна програма (затверджена Конференцією трудового колективу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 2 від 28 грудня 2021 року)⁷⁷); Положення «Про політику запобігання і протидії булінгу (цькуванню) (схвалено Вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого протокол № 12 від 25 червня 2021 р., введено в дію наказом ректора від 29 червня 2021 р. № 190⁷⁸), Положення «Про політику запобігання, попередження та боротьби з сексуальними домаганнями і дискримінацією в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого» (затверджено Наказом ректора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від «04» 06 2020 р. № 97⁷⁹).

У Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» затверджені Положення щодо протидії булінгу (цькуванню) (затверджене Вченою радою університету від 05.09.2019, протокол № 12)⁸⁰, Положення про порядок застосування заходів з врегулювання конфлікту інтересів у діяльності посадових осіб (затверджене Вченою радою 05.09.2019 р., протокол № 12)⁸¹, Антикорупційна програма (затверджена Вченою радою університету від 27.04.2017, протокол № 8)⁸², Порядок роботи з повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами (затверджено наказом в.о. ректора від 13.05.2021 р. № 4)⁸³.

У Національному університеті біоресурсів і природокористування (НУБіП) затверджене Положення про попередження та протидію сексуальним домаганням і дискримінації у НУБіП України (затверджено ректором 14 серпня 2018 року)⁸⁴.

Звичайно, не можна не згадати також такі локальні акти, як статuti українських ЗВО, Стратегії розвитку⁸⁵, Стратегії⁸⁶, Кодекси цінностей⁸⁷, Місію, візію, цінності та стратегічні пріоритети⁸⁸ тощо. Тобто університетське середовище активно шукає форми закріплення добрих практик, цінностей, принципів, які воно вважає за потрібне проголосити і потім дотримуватися.

При цьому такі принципи потребують більшої конкретизації і можуть стати основою для формулювання конкретних вимог, які висуваються до органів управління при здійсненні своїх повноважень. Однією із центральних ідей є більш детальне формулювання правил, що дозволять уникнути зловживань в аспекті запобігання конфлікту інтересів, реалізації невторчання у здійснення повноважень одними органами управління щодо інших органів управління (наприклад, ректора – у діяльність вченої ради, по аналогії

⁷⁶ https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/kodeks_academichnoyi_etyky.pdf

⁷⁷ <https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/antikor.-programa-nyuu-zatverdzhena-konf.trud.kol..pdf>

⁷⁸ <https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/polozhennya-buling.pdf>

⁷⁹ <https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/polozhennya-zapobig.seks.domagannya-1.pdf>

⁸⁰ https://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Bullying%20counteraction.pdf

⁸¹ https://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Settlement%20of%20conflicts%20of%20interest.pdf

⁸² https://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Anti-corruption%20program%202019_1.pdf

⁸³ www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Порядок%20повідомлення%20корупція.pdf

⁸⁴ https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u279/polozhennya_pro_poperedzhennya_ta_protidiyu_seksualnim_domaganniam_i_diskriminaciyi_v_nubip_ukrayini.pdf

⁸⁵ Стратегія розвитку 2019–2025 <https://karazin.ua/universitet/strategiia-rozvitku-2019-2025/>

⁸⁶ Стратегія Українського католицького університету - 2025 <https://strategy.ucu.edu.ua/>

⁸⁷ Кодекс цінностей Каразінського університету https://karazin.ua/storage/documents/322_kmp5KTJ6sbiEsjMzjoRIhdmG7.pdf

⁸⁸ <https://nlu.edu.ua/zagalna-informacziya/misiya-viziya-czinnosti-ta-strategichni-priorytety/>

із розподілом влади у публічному праві між законодавчим органом і виконавчим тощо). Ця ідея також відповідає публічно-правовому концепту «good governance», що екстраполюється на рівень управління в рамках ЗВО.

Друга тенденція, звичайно, – це орієнтація на кращі європейські зразки і відповідна діяльність національних конференцій ректорів (університетів). Ця ідея є повністю автономною від ідеї етичних стандартів і була запозичена із корпоративного права (Єжи Возницький⁸⁹). Вона передбачає формулювання більш чітких правил поведінки, передусім для органів управління ЗВО, на доповнення до чинного законодавства. Першим прикладом є Кодекс «Належні практики у закладах вищої освіти» 2007 року, із доповненням з 2022 року (затверджений Пленарною Асамблеєю Конференції ректорів академічних шкіл Польщі (KRASP) 26 квітня 2007 р), доповнений Додатками 1 і 2, розробленими спільно Комісією зі стратегічних питань вищої освіти KRASP, Фондацією польських ректорів та Комітетом з питань належної практики KRASP, ухвалений Пленарною Асамблеєю Конференції ректорів академічних шкіл Польщі 9 червня 2022 р⁹⁰. Наступним прикладом є затвердження Кодексу належного врядування в університетах Нідерландів 22 листопада 2019 року⁹¹. Саме ці дві тенденції і відповідні вже існуючі в національному і європейському законодавстві зразки були покладені в основу проекту Кодексу добрих практик українських ЗВО.

Проект Кодексу добрих практик українських ЗВО базується на Кодексі «Належні практики у закладах вищої освіти», що розроблений Фондацією польських ректорів затверджений Пленарною Асамблеєю Конференції ректорів академічних шкіл Польщі (KRASP) 26 квітня 2007 р., «Кодексі належного врядування в голландських університетах / Code for Good Governance in Dutch Universities»⁹², що оголошений у 2019 році Асоціацією закладів вищої освіти Нідерландів (VSNU), фундаментальних принципах Великої Хартії Університетів, керівних принципах IAU-MCO (International Association of Universities and the Magna Charta Observatory) щодо інституційного етичного кодексу вищої освіти, Європейській хартії дослідників, Берлінській декларації про відкритий доступ до знань у науці та гуманітарній сфері, Бухарестській декларації етичних цінностей та принципів вищої освіти у Європі, Кодексі академічної доброчесності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, що затверджений рішенням Вченої ради Університету (протокол № 1 від 31.08.2018 р.) та інших документах.

Можна констатувати, що відповідна робота по формулюванню стандартів (добрих практик) для університетів і втілення їх в життя відбувається не з нуля, а має під собою досить серйозне підґрунтя (як в чинному законодавстві, так і в практиці самих університетів, а також в силу наявності зарубіжного досвіду). Сьогодні ж йдеться про вихід на певний новий рівень для формалізації і проголошення відповідних добрих практик. Для Співки затвердження Кодексу добрих практик може стати новим напрямком діяльності, що пов'язаний із виробленням рекомендацій і норм

⁸⁹ Єжи Возницький, Місія, соціальна роль та інституційна культура Конференції ректорів академічних шкіл Польщі. Мистецтво ректорства, системний контекст та досягнення KRASP, Варшава 2023, <https://www.ans.pw.edu.pl/www/index.php/Nauka/Projekty-naukowe/Projekt-MEiN-PW/2023-10-24-Monografia-autorska-Prof.-Jerzego-Woznickiego>

⁹⁰ <https://www.krasp.org.pl/dokumenty/dokument,kodeks-dobre-praktyki-w-szkolach-wyzszych,657>

⁹¹ https://www.universiteitenvannederland.nl/en_GB/code-good-governance.html/

⁹² https://www.universiteitenvannederland.nl/files/documenten/Domeinen/Governance/VSNUN_CodeGoodGovernance_English_definitief_04122019.pdf

м'якого права для своїх членів. Тобто у випадку позиціонування Спілки як органу професійного самоврядування для українських ЗВО (що ми власне і пропонуємо) актуалізується питання не лише формалізація долучення Спілки до питань вироблення державної політики в сфері вищої освіти, що передбачає взаємодію із органами влади, вирішення питання її фінансування, а й про питання саморегулювання у сфері вищої освіти. Це передбачає створення орієнтирів для вищої освіти, що мали би характер саморегулювання, контролю за їх впровадженням.

Звичайно, для цього повинна бути відповідна інституційна структура, яка би постійно займалася відповідним питанням – від розробки і підготовки самого Кодексу добрих практик (або змін до нього), до контролю за тим, як ЗВО реально впроваджують відповідні стандарти в середині своїх університетів. Це могла би бути комісія (комітет, палата) в середині самої Спілки, яка би відповідала за відповідний напрям. Так, до прикладу, у § 37 Статуту KRASP вказано, що у рамках Конференції ректорів академічних шкіл Польщі функціонує Комітет з питань належної Практики KRASP. Тобто йдеться про спеціальний комітет, який займається питаннями належних практик.

Тому в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду варто: 1) реформувати законодавство, що стосується Спілки, пропозиції щодо чого вже були висловлені, а також змінити її внутрішні документи, зокрема, Статут; 2) змінити внутрішню структуру Спілки, забезпечивши відповідний структурний поділ в середині неї на комітети/комісії/палати за галузевим принципом. Одним із напрямків такої роботи міг би бути пов'язаний із питаннями формування добрих практик у вітчизняних ЗВО (наразі – лише для членів Спілки, в перспективі, у випадку переформатування Спілки на організацію професійного самоврядування у сфері вищої освіти, – для всіх ЗВО). В чинному форматі Спілка вже зараз може розглянути проєкт відповідного Кодексу і почати роботу із його доопрацювання для актуалізації відповідної проблематики на загальнонаціональному рівні.

При формулюванні проєкту Кодексу основна увага зосереджена на загальних принципах, а також на добрих практиках в університетах в цілому, але головним чином в діяльності ректора, вченої ради, керівництва факультетів. Проте це не означає, що Кодекс не поширюється і не створює добрих практик для керівних і наглядових органів, органів управління, які є специфічними для окремих ЗВО, а також для таких органів, як наглядова рада, конференція трудового колективу, збори трудових колективів факультетів тощо. Всі органи управління і учасники освітнього процесу підпадають під дію цього Кодексу. Проєкт можна розглядати скоріше як концепцію, яка може бути покладена в основу розробки відповідного кодексу самою Спілкою із урахуванням пропозицій ректорів ЗВО-членів Спілки, а також інших експертів.

ПРЕАМБУЛА

Головна мета цього Кодексу – встановити спільні етичні цінності, які спільно готові відстоювати українські ЗВО, що входять до Спілки ректорів закладів вищої освіти України. Ці цінності знаходять свій вияв у стандартах повсякденного функціонування ЗВО в процесі здійснення освітньої, виховної, наукової, дослідницької та іншої діяльності, вони стосуються керівних органів, співробітників і студентів. Метою цих стандартів є реалізація внутрішньо демократичних процедур, академічної доброчесності, недискримінації, академічної свободи, а також призначення ЗВО – виховання інтелектуальної моральної патріотичної еліти суспільства.

Особлива відповідальність покладається на тих, хто керує ЗВО: на ректора та вчену раду, а також – у відповідному обсязі – на нижчі, одноосібні та колегіальні органи влади (деканів та ради факультетів, директорів та ради окремих інститутів тощо). Культура їх діяльності значною мірою визначає культуру цілого ЗВО, формує його власне обличчя, інтегрує академічну спільноту, позитивно впливає на університетське середовище. Тому так важливо сформулювати основні принципи та належні практики в управлінні ЗВО, що доповнюють нормативне законодавче та підзаконне регулювання.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРИНЦИПИ І ЦІННОСТІ

Ми виходимо із того, що університет – це храм інтелекту (Г. Ньюмен). Тому ключовою є ідея академічної свободи. Всі інші цінності є похідними, але не менш важливими.

ПРИНЦИП АКАДЕМІЧНОЇ СВОБОДИ.

Традиційна та сучасна місія Університету вимагає від нього бути універсальною установою, яка через дослідження та освіту залучена до досягнень світової науки та турботи про добробут всього людства. Керівні органи ЗВО - ректори та вчені ради - повинні робити все, аби завдання та заходи, які реалізує заклад, мали такий характер. Слід підтримувати міжнародні контакти ЗВО та докладати зусиль для забезпечення йому відповідного місця у світовій академічній спільноті.

Суспільна місія Університету полягає в тому, щоб надавати академічну освіту, проводити наукові та академічні дослідження, а також розвивати та поширювати наукові знання у тісній взаємодії з суспільством. Кожен Університет визначає цю місію відповідно до свого характеру та ідентичності і несе за це відповідальність.

Університет у своїй діяльності втілює принцип свободи вираження поглядів на навчання, дослідження та думки.

Члени університетської спільноти зобов'язані прагнути до правдивих знань, поширювати свій досвід і отримані знання.

Члени університетської спільноти визнають і поважають вірування й переконання один одного.

Члени університетської спільноти сприятимуть критичному мисленню, свободі вираження поглядів, розвиватимуть можливості для участі в дискусіях і дебатах.

ПРИНЦИПИ АВТОНОМІЇ, СУБСИДІАРНОСТІ, ТВОРЧОСТІ І ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.

Відповідна для ЗВО автономія, норми якої закріплені в законі, стосується права університетів на самостійне визначення власної місії, а також конкретних цілей і завдань, які з неї випливають, та багатьох нормативних положень, що визначають способи ведення діяльності ЗВО. Проте, користуючись своєю автономією, ЗВО мусить інтерпретувати повноваження, що з цього витікають, таким чином, щоб належним чином, у найкращому стилі, і водночас ефективно діяти у суспільстві та задля відповідальності за загальне благо.

Окремі органи влади повинні дотримуватись принципу субсидіарності, що вимагає поваги до компетенцій та ініціатив нижчих органів влади та окремих працівників.

Управління ЗВО або його підрозділом (факультетом, інститутом тощо) вимагає творчого підходу. Він не дозволяє зупинитися на пасивному підтриманні застарілих напрямків діяльності, але проявляється у реалізації ініціатив, спрямованих на розвиток університету. Такі ініціативи повинні мати стратегічний характер, а також повинні бути реалізовані відповідально та послідовно вести до реалізації поставлених завдань. Їх визначають органи управління ЗВО, враховуючи їх важливість по суті, фінансові та кадрові можливості, а також перспективу співпраці з іншими суб'єктами. Підтверджена раніше можливість творчого підходу повинна бути суттєвим критерієм на виборах або конкурсі на керівну посаду.

Університет користується привілеєм авторитетної установи суспільного життя, із його діяльністю пов'язана велика соціальна відповідальність. Це вимагає того, щоб ЗВО, беручи участь у суспільному житті, зокрема, висловлюючись у важливих суспільних справах, дотримувався принципу неупередженості та об'єктивізму.

ПРИНЦИП ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ.

Керівні органи і посадові особи, а також педагогічні, науково-педагогічні й наукові працівники намагаються уникати прийняття рішень в умовах конфлікту інтересів.

Конфлікт інтересів — суперечність між приватними інтересами членів університетської спільноти та їх посадовими обов'язками. Приватний інтерес — будь-який майновий (комерційний) чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами.

ПРИНЦИП АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання й провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

ПРИНЦИП ПОВАГИ ДО ГІДНОСТІ.

Члени університетської спільноти поважають гідність один одного, не допускають дискримінації, нечесності або зловживання владою в їх стосунках.

Враховуючи гідність та добре ім'я усіх членів академічної спільноти, ЗВО керуються принципами довіри, поваги та толерантності до будь-яких дозволених законом поглядів, позицій та способу життя. Поважається право на приватність, а спори вирішуються шляхом дебатів між сторонами, які поважають одна одну та визнають свої права.

Принципи прозорості і підзвітності, внутрішньої демократії і розподілу влади.

З метою зміцнення довіри до ЗВО, зокрема, у раціональному використанні коштів та з метою уникнення кумівства, корупції та інших випадків зловживання владою, необхідно зробити так, щоб будь-які процедури, пов'язані з дослідницькими або дидактичними завданнями та ініціативами, конкурсами на посаду, підвищенням працівників та преміями, набором та випуском студентів були відкритими та справедливими.

Важливим елементом прикладів належної практики у сфері здійснення влади в ЗВО є правові та культурні правила практичної реалізації принципу рівноваги та розподілу компетенцій між ректором як одноосібним органом, вченою радою як колегіальним органом, а також різноманітними комісіями, що користаються можливостями незалежного винесення рішень. У зв'язку з цим слід підкреслити, що, зокрема, ректор і вчена рада - це два окремі та різні органи, жоден з яких не здійснює влади над іншим. Ознакою та підтвердженням відмінності цих двох органів влади та їх рівноваги є нормативні принципи, згідно з якими ні ректор не обирає членів вченої ради, ні вчена рада не обирає ректора; це вирішують відповідні виборчі органи. Виконуючи свої завдання, і ректор, і вчена рада повинні спиратися на формально-правові умови, а також посилатися на передумови, що впливають з інституційної культури університету, повага до якої вимагає дотримання належної практики у діяльності обох цих органів ЗВО.

ПРИНЦИП КОНСТИТУЦІЙНОГО ПАТРІОТИЗМУ, ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА І СВОБОДИ СЛОВА.

Відповідно до найкращих університетських традицій, ЗВО створені для реалізації місії дослідження та розповсюдження правди. Культура університету у правильному розумінні вимагає, щоб ця місія мала ознаки дій *pro publico bono*. Університет, який усвідомлює своє вагоме суспільне значення, докладає усіх зусиль для того, щоб як завдяки ретельності проведених досліджень, так і шляхом виховання майбутньої культурної та політичної еліти сприяти примноженню спільного блага країни та зміцненню зрілості демократії.

У своїй діяльності ЗВО формує культуру поваги до Конституції і конституційних цінностей, зокрема верховенства права і прав людини. Йдеться про культуру поваги до закону та неупередженого дотримання чинних принципів та процедур, що не виключає можливе невдоволення затвердженими у державі нормативно-правовими актами, що стосуються ЗВО, можливість їх вільного обговорення і внесення пропозицій щодо вдосконалення .

Університет пропагує відкриту культуру, у якій будь-яка тема може бути обговорена і в якій керівники, співробітники та студенти можуть притягувати один одного до відповідальності. Ця культура поширюється як всередині, так і за межами організації.

ПРИКЛАДИ ДОБРИХ ПРАКТИК В УНІВЕРСИТЕТІ В ЦІЛОМУ

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ⁹³.

Члени університетської спільноти дотримуються академічної чесності й активно застосовують цей принцип у навчанні, викладанні, науково-дослідницькій діяльності й наданні інших освітніх і консультативних послуг.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними й науковими працівниками передбачає:

⁹³ Закон України Про освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> та Закон України Про вищу освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004) зі зм., <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного й підсумкового контролю результатів навчання (до осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування — виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема, під час оцінювання результатів навчання;
- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти. Університет не буде терпіти академічну нечесність у будь-якій формі (фальсифікація даних, шахрайство, крадіжка, плагіат, підкуп, купівля та продаж творів, презентація твору інших авторів як власного, невиправдане співавторство, обман під час іспитів та інша недоброчесна поведінка).

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні й наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова у присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи обіймати встановлені законом посади.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Члени університетської спільноти повинні діяти справедливо й законно, проводячи свою діяльність як в Університеті, так і за його межами, приймати рішення відповідно до законів та інших нормативно-правових актів.

Члени університетської спільноти повинні діяти добросовісно з міжнародними партнерами.

Рекомендується створення комісії з академічної доброчесності, яка є незалежним колегіальним органом, що створюється з метою забезпечення дотримання науково-педагогічними працівниками Університету, здобувачами вищої освіти, аспірантами та докторантами академічної доброчесності, професійної етики, інших етичних вимог як фундаментальних стандартів університетського життя.

ПОВАГА ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ.

Члени університетської спільноти керуються принципами академічного співробітництва й чесної конкуренції, проводячи дослідження, виконуючи організаційні та посадові обов'язки.

Толерантність і повага до людської гідності є одним із основних принципів спілкування в університетському середовищі.

Члени університетської спільноти дотримуються принципів рівності, справедливості, рівних можливостей, уникають і не допускають жодної форми дискримінації, фаворитизму, персоналізації, переслідування, сексуальних домагань, зловживання владою.

Члени університетської спільноти захищають конфіденційну інформацію, пов'язану з академічною діяльністю Університету та персональними даними співтовариства; однак, вимога конфіденційності не може перешкоджати розгляду випадків академічної

нечесності або можливих порушень, який здійснюється компетентними підрозділами Університету чи державними органами. Скарги і заяви, отримані Університетом, розглядаються об'єктивно, неупереджено, прозоро й відповідно до встановлених строків.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.

Члени університетської спільноти, реалізуючи принципи етичної поведінки, створюють не лише особисту репутацію, але й стандарти професійної доброчесності й позитивного іміджу Університету.

Члени університетської спільноти при проведенні своєї діяльності повинні враховувати потреби держави й суспільства, бути соціально відповідальними, підтримувати відкритий доступ до знань та інформації, публічно оголошувати результати своїх дослідницьких робіт.

Кожен член університетської спільноти використовує ввічливу мову спілкування, особливо в публічних виступах (включаючи інтернет-видання, ведення блогів, пости, коментарі тощо).

Кожен член університетської спільноти висловлює повагу до колег, підтримуючи належний зовнішній вигляд. Університет не запроваджує обмежень у вигляді єдиного стандарту, разом із тим зухвалий зовнішній вигляд як студентів, так і викладачів і працівників є неприйнятним.

Університетська спільнота дотримується принципів соціальної відповідальності, принципу рівності доступу до вищої освіти, реалізації прав людини та громадянина.

Члени університетської спільноти визнають важливість принципів здорового способу життя.

Члени університетської спільноти у відносинах з іноземними партнерами, чи розвиваючи проекти міжнародної співпраці, представляють і захищають інтереси Університету.

Члени університетської спільноти не мають права використовувати назву Університету за обставин, які негативно впливають на його престиж і завдають шкоди громадській та діловій репутації.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ.

Члени університетської спільноти повинні:

- Не допускати та уникати конфлікту інтересів, що виникає внаслідок особистих стосунків;
- Впливати на прийняття рішення, що стосується заохочення чи оцінювання самого себе, обрання чи рекомендацію самого себе на посаду тощо;
- Надавати пріоритет науковій й академічній діяльності і зобов'язанням перед Університетом;
- Особистий бізнес чи інші приватні інтереси не повинні перешкоджати виконанню трудових обов'язків працівника Університету.

Ніякі види вдячності, що впливають на прийняття рішення, не можуть бути прийняті членом університетської спільноти.

У разі виникнення конфлікту інтересів інформувати безпосередніх керівників.

Через потенційний конфлікт інтересів член університетської спільноти повинен відмовитися від прийняття рішення.

ПРИКЛАДИ ДОБРИХ ПРАКТИК У ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИЦТВА (РЕКТОР, ПРОРЕКТОРИ, ІНШІ КЕРІВНИКИ) І ВЧЕНОЇ РАДИ⁹⁴

Керівництво та члени вченої ради гарантують уникнення особистих конфліктів інтересів будь-якого виду, у тому числі їх гіпотетичної можливості.

Керівництво та члени вченої ради забезпечують уникнення будь-якої видимості особистого конфлікту інтересів між ними та університетом, у тому числі пов'язаними з ним установами, а також будь-якої видимості такого конфлікту.

Університет не надає особистих позик або будь-яких інших видів фінансових послуг керівництву та членам вченої ради.

Керівництво та члени вченої ради не беруть участі в обговоренні та прийнятті рішень щодо тем, які пов'язані з можливими особистими конфліктами інтересів між керівництвом та членами вченої ради, з одного боку, та університетом, включаючи пов'язані з ним інституції, з іншого боку.

Для правильного та ефективного управління ЗВО ключове значення мають відповідне розуміння та повага до розподілу компетенцій та правил співпраці між ректором та вченою радою. Розподіл компетенцій виражається, зокрема, у тому, що:

1. діяльність ректора підлягає оцінці вченої ради;
2. ректор, який очолює вчену раду, зберігає за собою право на припинення виконання постанови вченої ради, якщо вона, на його думку, порушує важливі інтереси ЗВО;
3. вчена рада виражає думку академічної спільноти ЗВО, але ректор публічно цю думку представляє;
4. ректор представляє ЗВО назовні та є керівником працівників, студентів й аспірантів/докторантів;
5. постанови вченої ради є обов'язковими для виконання іншими органами та працівниками, студентами й аспірантами/докторантами, якщо вони були затверджені в межах його компетенцій, які явно та чітко визначені в законі та статуті, але ректор приймає рішення з усіх питань, що стосуються ЗВО, за винятком справ, які віднесені законом або статутом до компетенцій інших органів.

⁹⁴ Приклади добрих практик наведено із урахуванням Кодексу належного врядування в університетах Нідерландів, затвердженого 22 листопада 2019 року, а також Кодексу «Належні практики у закладах вищої освіти» KRASP 2007 року, із доповненням з 2022 року.

Вчена рада, яка не є керівником ректора, визначає передумови, напрямки та рекомендації для роботи рад факультетів, а також дає згоду у принципових справах, що стосуються ЗВО, які зазначені у відповідних правових положеннях, проте ректор відповідає за всі виконавчі дії. Тому вчена рада не повинна брати на себе компетенції ректора, а він, у свою чергу, не повинен перекладати відповідальність за належні йому рішення на вчену раду, навіть у порядку пропозиції про представлення висновків вченої ради, де такі висновки носять обов'язковий характер для ректора. З іншого боку, підставою для діяльності ректора завжди повинні бути затверджені вченою радою напрямки діяльності ЗВО, а також принципи та порядок дій, що стосуються прийняття рішення одноосібними органами або призначеними ними уповноваженими.

ПРИКЛАДИ ДОБРИХ ПРАКТИК У ДІЯЛЬНОСТІ РЕКТОРА.

Слід пам'ятати, що посада ректора вимагає не лише управління, керівництва та представництва ЗВО, але, - можливо, ще більшою мірою - бути провідником для свого академічного середовища. У цьому сенсі ректор відстоює етос академічної спільноти, мобілізуючи її до зусиль задля створення та підтримки якісної роботи ЗВО, а також досягнення амбітних цілей розвитку.

1. Відповідальність за розвиток ЗВО.

Ректор - як одноосібний орган - відповідає за управління ЗВО та планування його розвитку, на початок терміну перебування на посаді представляє, а на початку кожного академічного року конкретизує план дій, що буде реалізований. Метою цього плану, який затверджує вчена рада, є вирішення найважливіших проблем ЗВО та його розвиток, згідно з його місією. У недержавних ЗВО це правило застосовується, якщо воно не порушує статутних повноважень засновника.

2. Розподіл компетенцій.

Ректор у формі розпорядження визначає обсяг обов'язків своїх заступників (проректорів), а також передає їм повноваження. Аналогічна процедура застосовується до його уповноважених. Дотримуючись визначених таким чином компетенцій (за принципом субсидіарності), ректор вступає у ці компетенції лише в особливих випадках і тільки після попереднього повідомлення про це проректора або уповноваженого, а також після пояснення причин свого втручання.

3. Культура засідань вченої ради.

Ректор як голова вченої ради⁹⁵ дбає про порядок та культуру в ході його засідань, зокрема:

- стежить за порядком денним засідань, не допускає розгляду питань, що внесені без затвердженої процедури визначення порядку денного;
- завчасно представляє членам вченої ради проекти документів та дбає про можливість їх ретельного обговорення;

⁹⁵ В разі обрання саме ректора головою вченої ради.

- має відкрите ставлення до поданих членами вченої ради ініціатив або зауважень, у тому числі критичних по відношенню до його власних думок або намірів;
- дотримується принципу, що з питань персоналу проводяться таємні голосування, а з предметних питань – відкриті.

4. Уникнення рішень у власній справі.

Ректор не вчиняє дій у власних справах. Діючи у рамках своїх повноважень, ректор не зловживає принципом презумпції компетенцій та не віддає перевагу організаційному підрозділу, у якому сам реалізує завдання як академічний викладач. Ректор не вступає до жодних груп ЗВО.

5. Уникнення конфлікту норм чи інтересів.

Почуття відповідальності за посаду, яку обіймає ректор, зобов'язує його уникати таких форм залучення за межами ЗВО (навіть не пов'язаних із постійним місцем праці), які б серйозно заважали йому реалізувати взяті на себе обов'язки. Подібним чином члени інших одноосібних керівних органів або їх заступники зобов'язуються утримуватися від конкурентної діяльності по відношенню до ЗВО. Доведене приховування правди в цьому питанні або порушення цього зобов'язання є поважною причиною для звільнення з виконуваної посади. У державних професійних ЗВО це правило застосовується, якщо воно не суперечить положенням чинного закону.

6. Турбота про рівень наукових досліджень.

Силою ЗВО створчі, оригінальні наукові дослідження, які проводяться на високому рівні. Ректор підтримує їх, забезпечує відповідні умови для їх проведення, захищає академічних викладачів від надто великої кількості дидактичних занять, підтримує тих, хто провадить дослідження, і шукає фінансові кошти, надихаючи їх та сприяючи їх співпраці. Він також дбає про умови розвитку молодих наукових кадрів, зокрема, аспірантів/докторантів. Ректор протидіє патологіям у ЗВО, а також у всьому науковому середовищі.

7. Турбота про якість освіти.

Дидактична місія ЗВО зобов'язує ректора постійно дбати про високий рівень освіти. Це завдання ректор виконує, у тому числі, дбаючи про відповідні критерії відбору науково-педагогічних кадрів, належну систему контролю доброчесності викладання, дотримання міністерських вимог, а також популяризацію творчих та корисних ініціатив, які проводяться у певній сфері академічними викладачами. Для ефективного виконання цих завдань ректор ініціює впровадження та здійснює нагляд за діяльністю системи забезпечення якості навчання в ЗВО, яка впроваджує стандарти та процедури, що забезпечують ефективну реалізацію цих завдань.

8. Підтримка студентських організацій.

Пам'ятаючи про те, що до важливих завдань ЗВО входить відповідальність за розвиток особистості здобувачів вищої освіти та підготовка їх до активної та відповідальної участі у демократичному суспільстві, ректор підтримує не лише наукові кола, але й організації, які створюються студентами та аспірантами,

які дозволяють розвивати їх членам просоціальні погляди, здобувати організаторські навички та розвивати їх культурні інтереси. Спонукає їх також подавати заявки на різні проекти, які реалізують таку мету та підтримують її реалізацію.

9. Повага до традицій ЗВО.

Приймаючи рішення у нетипових та безпрецедентних справах, ректор враховує вже сформовану інституційну культуру свого університету, зміцнюючи його найкращі традиції і уникаючи рішень, що серйозно їй суперечать.

10. Контакти зі спільнотою ЗВО.

У контактах з представниками університетської спільноти ректор намагається поєднати дружню відкритість до нових ідей з повагою до порядку та стратегічних планів розвитку всього ЗВО; рішучість у вимаганні виконання обов'язків – із чутливістю до особистих проблем працівників; неупередженість у вирішенні спірних справ - із турботою про захист слабшої сторони конфлікту; турбота про загальне благо ЗВО - з повагою до гідності кожного з членів академічної спільноти. З уваги на свою функцію ректор отримує багато інформації про приватне або не пов'язане із виконанням роботи особисте життя працівників та студентів, як від них самих, так і від третіх осіб. Ця інформація не може бути передана третім особам або використана в управлінні ЗВО. Донеси, зокрема, анонімні, ректор повинен - залежно від їх змісту - або ігнорувати, або завбачливо повідомити про них особу, якої вони стосуються.

11. Виборча кампанія.

З метою протидії недостойному аукціону нездійснених або шкідливих для ЗВО обіцянок, які кандидати на посаду ректора дають різним групам виборців, у тому числі студентам, ректор під час тривання виборчої кампанії особливо активно розповсюджує достовірну інформацію про стан ЗВО, його досягнення, перспективи та обмеження. Не зловживає також своїм становищем у передвиборчій кампанії нових керівних органів ЗВО - ні по відношенню до свого опонента (коли сам повторно балотується), ні тоді, коли остаточно залишає свою посаду. Зокрема, не використовує доступну лише йому інформацію для підвищення власних виборчих шансів або шансів кандидата, якому він віддає перевагу. Це правило діє, якщо воно застосовується згідно з чинними статутними положеннями.

12. Вибори ректора.

Вибори на посаду ректора вимагають особливої турботи про забезпечення належних звичаїв. До них належать, у тому числі:

- принцип відкритості виборчої кампанії. Кандидати на посаду ректора не повинні давати обіцянки тільки визначеній частині академічної спільноти та відомій лише їй. Це означає обов'язок оголошувати взяті зобов'язання на неясних та закритих засіданнях, з окремими групами виборців, у тому числі зі студентською спільнотою. Дотримання цієї умови особливо важливо по відношенню до тих зобов'язань, реалізація яких могла би порушити суттєві інтереси ЗВО, а також принципи та правила поведінки, що випливають із цього кодексу.
- вимога таємності виборчого акту згідно із законом. До її реалізації ЗВО має

забезпечити відповідні умови для голосування, у тому числі, відповідний зміст виборчого бюлетеня та способи вибору кандидата кожним виборцем. Слід прийняти такий порядок голосування, який унеможливило порушення таємниці голосування в результаті змови виборців або групового тиску на них.

- дотримання передвиборчої тиші, обов'язкової в усьому ЗВО, принаймні у день виборів. Програмні дебати можна, і навіть треба проводити відповідно до виборчого регламенту у період, що безпосередньо передує дню виборів. Виборча тиша у день виборів повинна дозволити вибори без супутньої агітації або тиску з боку прихильників окремих кандидатів.
- збереження ініціативи обраного ректора щодо пропозиції кандидатур на посаду проректорів. Згідно з законом, всіх кандидатур на посаду проректорів представляє обраний ректор. У випадку кандидата на посаду проректора з питань студентів ректор клопочеться про затвердження студентами поданої кандидатури, однак в жодному випадку не повинен передавати ініціативу у цій справі в їхні руки.

13. Співпраця ректора з попередниками.

Діючи з поваги до безперервності (спадкоємності) влади в ЗВО, що вимагає утримання рівноваги між потребою продовження і необхідністю впровадження змін у його функціонування, ректор з повагою та належним визнанням ставиться до досягнень своїх попередників та користується їх порадами й підтримкою там, де цього вимагають справи ЗВО. З іншого боку, колишній ректор уникає неформального втручання у діяльність свого наступника. Таким чином чергові ректори спільно створюють інституційну культуру ЗВО, водночас впливаючи на формування належних звичаїв у процесі передачі та прийняття на себе всіх керівних функцій у ЗВО.

14. Ректор як представник ЗВО.

У своїх публічних виступах ректор дбає про добре ім'я та позицію свого університету, у тому числі, про його конкурентоспроможність у правильному розумінні, уникаючи використання недостойних методів суперництва з іншими ЗВО. Він не змішує інтереси ЗВО з особистим залученням у громадські справи і не використовує його авторитет для розбудови свого публічного іміджу. Тим більше, він не може використовувати свій ЗВО для проведення будь-якої політичної кампанії.

15. Турбота про належне місце ЗВО у суспільному житті.

Враховуючи суспільне значення університету і водночас характерну для нього аполітичність, ректор, з одного боку, заохочує до соціальної чутливості працівників та студентів ЗВО, і навіть до активної участі у громадському житті, а з іншого боку, дотримуючись принципу неупередженості та політичної нейтральності ЗВО, він захищає його від використання у політичних цілях. Виступи політиків та політичні дебати на території ЗВО допускаються лише тоді, коли вони мають академічний характер (лекції, семінари, наукові сесії, зустрічі). Зокрема, слід уникати поширення будь-яких форм ксенофобії, нав'язування політичної ідеології чи релігійного фундаменталізму, а також фанатичних позицій, що виключають дискусію. Ректор може дати згоду на проведення на території ЗВО засідань політичного характеру, але за умови, що використання

приміщень відбуватиметься на загальних принципах та не зв'язуватиме ЗВО із жодною політичною партією. Ректор докладає всіх зусиль, щоб під час занять не демонструвались політичні погляди, та не дозволяє розміщувати на території ЗВО гасла або плакати подібного характеру, а також захищає символи ЗВО від такого використання.

ПРИКЛАДИ ДОБРИХ ПРАКТИК У ДІЯЛЬНОСТІ ВЧЕНОЇ РАДИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

1. Співпраця вченої ради з ректором.

У ході реалізації своїх повноважень, члени вченої ради співпрацюють із ректором на благо всього університету. Така співпраця вимагає ставлення до присутності й уважної та активної участі у засіданнях вченої ради як до пріоритетного обов'язку. Зокрема, члени вченої ради зобов'язані належним чином готуватися до засідань, у тому числі, знайомитися із розробленими матеріалами.

2. Співпраця вченої ради з радами факультетів.

В разі формування вчених рад факультетів вони користуються самостійністю у реалізації власних повноважень і делегованих ним повноважень вченої радою університету заради втілення завдань університету. Однак така автономія повинна бути мотивована турботою про благо ЗВО в цілому. Вчена рада повинна запобігати діям, спрямованим на перетворення ЗВО на федерацію факультетів, орієнтованих на конкретні інтереси, що є загрозою для єдності академічної спільноти та для реалізації місії університету.

3. Участь студентів у засіданнях вченої ради.

Студенти є повноправними членами вченої ради, а самоврядування студентів та аспірантів є складовою академічного самоврядування. Студенти беруть участь у прийнятті усіх рішень, що стосуються ЗВО (не лише тільки рішень зі студентських питань), а ректор як голова вченої ради та всі його члени докладають зусиль, щоб забезпечити студентам відповідні умови для справжньої та повної участі студентів у роботі вченої ради та незалежних комісій. Студенти та структури студентського самоврядування ЗВО зобов'язані брати активну та відповідальну участь у роботі вченої ради.

4. Відповідальність за освітні програми.

Використовуючи свої статутні повноваження, вчена рада підтримує, але й контролює ініціативи факультетів та інститутів, метою яких є адаптація освітньої програми до актуального стану знань, а також зміцнення спеціальностей, які розвиваються у ЗВО. Проте всі повинні все докладати зусиль, щоб зміна програми дійсно сприяла якісному навчанню, а не була мотивована лише інтересами окремих академічних викладачів.

5. Ініціатива вченої ради.

Члени вченої ради, які разом із ректором відповідальні за університет, реалізують своє право, представляючи власні ініціативи на його користь. Однак, реалізуючи ці дії у важливих справах, вони повинні повідомити про це ректора та ознайомитися з його думкою, перш ніж доповідати про них на засіданні вченої ради. Ініціативи, запропоновані в ході засідання вченої ради, без попереднього

повідомлення ректора, можуть бути прийняті до протоколу та можуть бути предметом відповідних заходів перед черговим засіданням вченої ради.

6. Дотримання прийнятого порядку денного.

Вчена ради приймає постанови у справах, що входять до затвердженого на початку засідання порядку денного. Випадки розширення цього порядку денного вимагають їх формального схвалення вченою радою. Слід уникати ситуацій внесення змін до порядку денного засідань під кінець засідання вченої ради, зокрема тоді, коли частина його членів залишила засідання з поважних причин. На початку засідання член вченої ради може подати заявку про розширення порядку денного, однак він повинен про це повідомити ректора перед початком засідання, а також ознайомити всіх членів вченої ради з проектом постанови, якщо запропонована зміна до порядку денного передбачає голосування щодо нього.

7. Спосіб голосування.

Відповідно до статуту, постанови затверджуються за результатами відкритого або таємного голосування. Голосуванню проти проекту постанови повинно передувати наведення причин, що обґрунтовують таке заперечення. Неприпустимим слід вважати випадки колективного ухилення від участі у дискусії та подальшої подачі заявки про таємне голосування з метою відхилення проекту постанови.

8. Принцип конфіденційності.

Академічна спільнота має право на предметну інформацію про хід засідань вченої ради, але за винятком голосування з кадрових питань, і які не включені в офіційні протоколи засідань, щодо яких є припущення, що зацікавлені особи можуть цього не захотіти.

ПРИКЛАДИ ДОБРИХ ПРАКТИК В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ТА У ПУБЛІЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Доброчесність у підготовці та проведенні занять, науковому керівництві та у рамках верифікації результатів навчання, готовність надавати допомогу учасникам занять

1. Належить дотримуватися принципів доброчесності в процесі підготовки до занять та їх проведенні, а також у здійсненні наукового керівництва студентами та аспірантами, зокрема також удосконалювати дидактичні методи, дотримуватися принципу поваги до авторства, доповнювати та оновлювати власні наукові знання, не виходити за його межі у процесі викладання.
2. Дотримуватися змісту освітньої програми щодо змісту навчання та розкладу, а також оприлюдненого способу перевірки результатів навчання.
3. Дотримуватися принципів трудової дисципліни (у тому числі: пунктуальність, помірні заміни та перенесення занять).
4. Бути відкритим до надання допомоги студентам, у тому числі з інвалідністю, у досягненні прогресу в навчанні.
5. Не слід брати участь у публічних заходах та просуванні контенту, що суперечить науковому знанню та змісту освітнього процесу, використовуючи або посиляючись на свою академічну позицію.

Культура взаємовідносин з учасниками освітнього процесу та повага до їхніх прав

1. Дотримуватися вимог особистої культури (у тому числі: уникати агресивної поведінки, залякування, приниження та образ учасників освітнього процесу).
2. Застосовувати в освітньому процесі принцип рівного ставлення, зокрема за ознаками національності, етнічного походження, статі, сексуальної орієнтації, релігії або світоглядних переконань, з урахуванням вимог ЗВО.
3. Поважати приватне життя та поважати гідність і права учасників освітнього процесу, включаючи вимоги щодо їхньої особистої недоторканності та свободи вираження поглядів (у тому числі у процесі навчальних занять).
4. Уникати експлуатації учасників освітнього процесу для отримання будь-яких переваг, не пов'язаних з його вимогами.
5. Поважати результати оригінальної роботи учасників освітнього процесу як їхні власні досягнення.

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Сфера дії Кодексу.

Вищезгадані фундаментальні принципи та належні практики управління ЗВО стосуються відповідно також одноосібних та колективних органів влади нижчого рівня (деканів та рад факультетів, директорів інститутів та їх рад тощо), з дотриманням розбіжностей у компетенціях, що впливають зі статуту або інших правових норм.

2. Комісії з питань належної практики у ЗВО.

Пропонується, щоб у ЗВО, які шляхом голосування вченої ради прийняли цей Кодекс повністю або частково, за поданням ректора вчена рада скликала б відповідну комісію, завданням якої буде контроль за відповідністю йому дій органів влади ЗВО, або ж доручити виконання цього завдання вже наявній комісії, що має відповідні повноваження. Комісія має надавати вченій раді періодичні звіти про свою діяльність, а також може висувати пропозиції змін до змісту Кодексу.

Бібліографія

1. Code for Good Governance in Dutch Universities // переклад: Кодекс належного врядування в університетах Нідерландів, затвердженого 22 листопада 2019 року https://www.universiteitenvannederland.nl/en_GB/code-good-governance.html/
 2. Kodeks Dobre Praktyki w Szkołach Wyższych, opracowany przez Fundację Rektorów Polskich uchwalony przez Zgromadzenie Plenarne Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich 26 kwietnia 2007 roku, z dodatkami 1 i 2 // переклад: Кодекс «Належні практики у закладах вищої освіти» 2007 року, із доповненням з 2022 року (затверджений Пленарною Асамблеєю Конференції ректорів академічних шкіл Польщі (KRASP) 26 квітня 2007 р), доповнений Додатками 1 і 2, розробленими спільно Комісією зі стратегічних питань вищої освіти KRASP, Фондацією польських ректорів та Комітетом з питань належної практики KRASP, ухвалений Пленарною Асамблеєю Конференції ректорів академічних шкіл Польщі 9 червня 2022 р | <https://www.krasp.org.pl/dokumenty/dokument,kodeks-dobre-praktyki-w-szkolach-wyzszych,657>
 3. Harris D, O'Boyle M, Warbrick K (eds.), Law of the European Convention on Human Rights (2009 Oxford University Press).
- Statut KRASP, uchwalony przez Zgromadzenie Plenarne KRASP w dniu 13.10.2011, ze zmianami z dnia 26.05.2012, 23.11.2012, 18.11.2016, 16.11.2018, 6.12.2019 // переклад: Статут KRASP затверджений Пленарною асамблеєю KRASP 13 жовтня 2011 р., зі змінами від 26 травня 2012 р., 23 листопада 2012 р., 18 листопада 2016 р., 16 листопада 2018 р. та 6 грудня 2019 р. | <https://www.krasp.org.pl/o-krasp/statut>
4. Антикорупційна програма (затверджена Конференцією трудового колективу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 2 від 28 грудня 2021 року) | <https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/antikor.-programa-nuiuu-zatverdzhena-konf.trud.kol..pdf>
 5. Антикорупційна програма (затверджена Вченою радою університету від 27.04.2017, протокол № 8) | https://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Anti-corruption%20program%202019_1.pdf
 6. Асоціація ректорів вищих технічних навчальних закладів України <http://www.ar-tech-uni.org.ua/>
 7. Асоціація навчальних закладів України приватної форми власності та Конфедерація недержавних вищих закладів освіти і науки України | <https://e-u.edu.ua/ua/articles/pidpisannya-ugodi-pro-spivrobotnictvo-mizh-asociacieyu-navchalnih-zakladiv-ukrayini-privatnoyi-formi-vlasnosti-ta-konfederacieyu-nederzhavnih-vischih-zakladiv-osviti-74/>
 8. Берченко Г.В. Громадянське суспільство в Україні: конституційні аспекти : Монографія. Харків: Юрайт, 2014. 208 с.

9. Бондаренко В. Громадські об'єднання й інші інститути громадянського суспільства в Україні: окремі аспекти співвідношення. Підприємство, господарство і право. 2017. № 4. С. 132-136.
10. Відбулася нарада проректорів, відповідальних за міжнародну діяльність | <http://umo.edu.ua/news/vidbulasja-narada-prorektoriv-vidpovidalnih-za-mizhнародnu-dijalnistj>
11. Візит делегації Спілки у Люблін для участі у польсько-українському ректорському семінарі 14-17 листопада 2023 року | <https://zvo.knu.ua/ua/galleries-1-8-24-vizit-delegacii-spilki-rektoriv-ukraini-u-lyublin-14-17112023>
12. Візит делегації Спілки у Республіку Польща 9-10 червня 2022 року | <https://zvo.knu.ua/ua/galleries-1-8-18-vizit-delegacii-spilki-rektoriv-ukraini-u-respubliku-polscha-09-10062022>
13. Возницький Є., Місія, соціальна роль та інституційна культура Конференції ректорів академічних шкіл Польщі. Мистецтво ректорства, системний контекст та досягнення KRASP, Варшава 2023
14. Голови регіональних рад ректорів <https://zvo.knu.ua/ua/17-golovi-regionalnih-rad-rektoriv-struktura>
15. Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини: навч. посіб. Київ: Алерта, 2016. 368 с.
16. Закон України Про громадські об'єднання (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1, ст.1) зі зм. | <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
17. Закон України Про вищу освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004) зі зм. | <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
18. Закон України Про освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380) зі зм. | <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
19. Кодекс академічної доброчесності Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (затверджено Вченою радою університету від 08.12.2020, протокол № 2 | https://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Code%20of%20Academic%20Integrity.pdf
20. Кодекс академічної доброчесності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, затверджено Рішенням Вченої ради Університету (протокол № 1 від 31.08.2018 р.) | https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/01/kodeks_akademichnoi%CC%88_dobrochesnosti-1.pdf
21. Кодекс академічної етики (затверджений рішенням Вченої ради Університету (протокол № 1 від 31.08.2018 р., введений в дію наказом ректора № 204 від 31.08.2018 р.) https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/kodeks_academichnoyi_etyky.pdf
22. Кодекс цінностей Каразінського університету https://karazin.ua/storage/documents/322_kmp5KTJ6sbiEsjMzjoRIhdmG7.pdf
23. Меморандум про співпрацю, що укладений між Спілкою і Міністерством освіти і науки від 19 серпня 2021 року | http://zvo.knu.ua/uploads/p_42_33675237.pdf
24. Меморандум про співробітництво між Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України та Громадською організацією «Спілка ректорів закладів вищої освіти України» http://zvo.knu.ua/uploads/p_42_17381910.pdf

25. Меморандум про співпрацю з Національним агентством кваліфікацій від 13.07.2021 р.
http://zvo.knu.ua/uploads/p_42_93985139.pdf
26. Міжнародні проекти та міжнародна співпраця
<http://zvo.knu.ua/ua/38-mizhnarodni-proekti-mizhnarodna-spivpracya>
27. Місія, візія, цінності та стратегічні пріоритети
<https://nlu.edu.ua/zagalna-informacziya/misiya-viziya-czinnosti-ta-strategichni-priorytety/>
28. Наказ Міністерства освіти і науки №343 від 24.03.2015
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-15#Text>
29. Наказ від 16.09.2022 № 821 “Про діяльність деяких дорадчих органів Міністерства освіти і науки України у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності та визнання таким, що втратив чинність, наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2019 № 700 та від 01.09.2021 № 957” | <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/gromadski-obyednannya-v-galuzi-nauki/rada-prorektoriv-z-naukovoyi-roboti-zakladiv-vishoyi-osviti-ta-rada-kerivnikiv-naukovih-ustanov-sho-nalezhat-do-sferi-upravlinnya-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini>
30. Олійник О. Самоврядування судових експертів - право чи обов'язок?
https://jurliga.ligazakon.net/analytics/204967_samovryaduvannya-sudovikh-ekspertv---pravo-chi-obovyazok
31. План заходів з реалізації Концепції (затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 за №598-р)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/598-2018-p#Text>
32. Положення «Про політику запобігання і протидії булінгу (цькуванню) (схвалено Вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого протокол № 12 від 25 червня 2021 р., введено в дію наказом ректора від 29 червня 2021 р. № 190 | <https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/polozhennya-buling.pdf>
33. Положення «Про політику запобігання, попередження та боротьби з сексуальними домаганнями і дискримінацією в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого» (затверджено Наказом ректора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від «04» 06 2020 р. № 97
<https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/polozhennya-zapobig.seks.domagannya-1.pdf>
34. Положення про попередження та протидію сексуальним домаганням і дискримінації у НУБіП України (затверджено ректором 14 серпня 2018 року)
https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u279/polozhennya_pro_poperedzhennya_ta_protidiyu_seksualnim_domagannjam_i_diskriminaciyi_v_nubip_ukrayini.pdf
35. Положення про порядок застосування заходів з врегулювання конфлікту інтересів у діяльності посадових осіб (затверджене Вченою радою 05.09.2019 р., протокол № 12)
https://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Settlement%20of%20conflicts%20of%20interest.pdf
36. Положення щодо протидії булінгу (цькуванню) (затверджене Вченою радою університету від 05.09.2019, протокол № 12)
https://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Bullying%20counteraction.pdf
37. Положення про Ради ректорів (директорів) вищих закладів освіти (Затверджено наказом Міністерства освіти від 12.05.1996 р. №146
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0294-96#Text>

38. Положення про Раду ректорів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації Харківського регіону (затверджено на засіданні Ради ректорів від 25.06.2008 року, протокол № 13, із змінами, внесеними до п.3.1) | <http://rada.univer.kharkov.ua/files/15>
39. Польсько-український семінар у Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова 28 вересня 2021 року | <https://zvo.knu.ua/ua/galleries-1-8-18-vizit-delegacii-spilki-rektoriv-ukraini-u-respubliku-polscha-09-10062022>
40. Порядок роботи з повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами (затверджено наказом в.о. ректора від 13.05.2021 р. № 4) https://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/Порядок%20повідомлення%20корупція.pdf
41. Проект ATHENA, Дорожня карта для України у 2011-2014 рр., Перспективний план дій https://eua.eu/images/site1/policy-roadmap-ukraine_ukrainian.pdf
42. Проект закону «Про саморегулівні організації», розроблений на основі «Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні» (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 за № 308-р) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2018-p>
43. Рада проректорів з міжнародного співробітництва – на часі <https://www.dnu.dp.ua/news/5318>
44. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу четвертого статті 2, частини другої статті 6, частин першої, другої статті 10 Закону України “Про молодіжні та дитячі громадські організації” (справа про молодіжні організації) від 13 грудня 2001 року № 18-рп/2001 Офіційний вісник України. 2002. № 51. Ст. 2310.
45. Слюсаревський М. Самодіяльне регулювання чи професійне самоврядування? https://zn.ua/LAW/samodeyatelnoe_regulirovanie_ili_professionalnoe_samoupravlenie.html
46. Статут, затверджений Загальними зборами Громадської організації «Рада ректорів вищих навчальних закладів Київського регіону «КВ ЦЕНТР» протокол № 3 від 14 травня 2013 р | <https://rectors.org.ua/statut2013.pdf>
47. Статут (затверджений Загальними зборами Громадської організації «Спілка ректорів закладів вищої освіти України», протокол № 2 від 29.07.2021 р.) http://zvo.knu.ua/uploads/p_41_61059629.pdf
48. Стратегія розвитку 2019–2025 <https://karazin.ua/universitet/strategiia-rozvitku-2019-2025/>
49. Стратегія Українського католицького університету - 2025 | <https://strategy.ucu.edu.ua/>
50. Статут конференції Чеської конференції ректорів (ČKR) <https://www.crc.muni.cz/o-ckr/statut>
51. Угода про співпрацю Профспілки працівників освіти і науки України та Громадської організації «Спілка ректорів вищих навчальних закладів України» від 21 червня 2021 р. | http://zvo.knu.ua/uploads/p_4_53897215.pdf
52. Участь в засіданні ради проректорів з міжнародного співробітництва <https://khnnra.edu.ua/2023/09/19/uchast-v-zasidanni-rady-prorektoriv-z-mizhnarodnogo-spivrobotnytstva/>

ОФІЦІЙНІ ВЕБ-СТОРІНКИ НАЦІОНАЛЬНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ РЕКТОРІВ У ЄВРОПІ (ЗА АЛФАВІТНИМ ПОРЯДКОМ НАЗВ КРАЇН)

1. European University Association | <https://eua.eu/>
2. Universities Austria (Austrian Rectors' Conference) UNIKO - Österreichische Universitätenkonferenz | <http://www.uniko.ac.at/>
3. Flemish Interuniversity Council (VLIR) - Vlaamse Interuniversitaire Raad
<http://www.vlir.be/>
4. Rectors' Conference, French Community of Belgium (CREF) -
Conseil des Recteurs des universités francophones de Belgique | <http://www.cref.be/>
5. Croatian Rectors' Conference -Rektorski zbor Republike Hrvatske
<http://www.rektorski-zbor.hr/>
6. Cyprus Rectors' Conference - Σύνοδος των Πρυτάνεων των Κυπριακών Πανεπιστημίων
<https://www.cyrectors.ac.cy/index.php/en/>
7. Czech Rectors Conference - Česká konference rektorů | <http://crc.muni.cz/>
8. Universities Denmark -Danske Universiteter | <http://www.dkuni.dk/>
9. Universities Estonia -Rektorite Nõukogu | <http://www.ern.ee/>
10. Universities Finland UNIFI -Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
<http://www.unifi.fi/>
11. France Universities -France Universités | <https://franceuniversites.fr/>
12. Permanent Conference of Rectors of Georgian Public HEIs | <https://rectorsconference.ge/>
13. German Rectors' Conference - Hochschulrektorenkonferenz (HRK) | <http://www.hrk.de/>
14. Greek Rectors' Conference - Synodos Prytaneon Ellinikon Panepistimion
<http://www.synodos-aei.gr/>
15. Conference of Rectors of Roman Pontifical Universities and Institutions - Conferenza
Rettori Università e Istituzioni Pontificie Romane (CRUIPRO) | <http://cruipro.net/>
16. Hungarian Rectors' Conference - Magyar Rektori Konferencia | <http://www.mrk.hu/>
17. Icelandic Rectors' Conference – Samstarfsnefnd háskólastigsins
<http://english.hi.is/node/4895/>
18. Irish Universities Association (IUA)- Cumann Ollscoileanna Éireann <http://www.iua.ie/>
19. Conference of Italian University Rectors -Conferenza dei Rettori delle Università Italiane
<http://www.crui.it/>
20. Latvian Rectors' Council - Latvijas Rektoru Padome <http://www.rektorupadome.lv/>
21. Lithuanian Universities Rectors' Conference - Conventus Rectorum Universitatum
Litvaniae <http://www.lurk.lt/>
22. University of Luxembourg – Université du Luxembourg | <http://www.uni.lu/>
23. Universities of the Netherlands (UNL) -Universiteiten van Nederland | <http://www.vsnu.nl/>
24. Universities Norway – Universitets- og høyskolerådet | <http://www.uhr.no/>

25. Conference of Rectors of Academic Schools in Poland- Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich | <http://www.krasp.org.pl/>
26. Portuguese National Conference of Rectors- Conselho de Reitores das Universidades Portuguesas – CRUP | <http://www.crup.pt/>
27. Romanian Council of Rectors | <https://www.cnr-romania.ro/en/>
28. Conference of the Universities of Serbia – Конференција универзитетâ Србије <http://www.konus.ac.rs/>
29. Slovak Rectors’ Conference – Slovenská rektorská konferencia | <http://www.srk.sk/>
30. Slovenian Rectors’ Conference - Rektorska konferenca Republike Slovenije <http://www.rkrs.si/>
31. Conference of Rectors of Spanish Universities (CRUE) – Crue Universidades Españolas <http://www.crue.org/>
32. Association of Swedish Higher Education Institutions – Sveriges universitets- och högskoleförbund | <http://www.suhf.se/>
33. Switzelrand swissuniversities - Swissuniversities | <http://www.swissuniversities.ch/>
34. Turkish University Rectors’ Conference- YOK – Council of Higher Education (CoHE) <http://www.yok.gov.tr/>
35. Union of Rectors of Higher Education Institutions of Ukraine – Спілка ректорів закладів вищої освіти України | <http://zvo.knu.ua/>
36. Universities UK | <http://www.universitiesuk.ac.uk/>

Про автора

БЕРЧЕНКО ГРИГОРІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ

Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права України Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». У березні 2012 року захистив кандидатську дисертацію за темою «Конституційні засади громадянського суспільства в Україні» під керівництвом професора Ю.Г. Барабаша у вченій раді Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». З вересня 2011 року – асистент, а з вересня 2015 року – доцент кафедри конституційного права України. Берченко Г.В. має 140 наукових публікацій і навчально-методичних праць, з яких після захисту кандидатської дисертації: 1 одноособова монографія, 1 підручник (у співавторстві), 5 статей у журналах, включених до наукометричних баз Scopus і Web of Science, 39 статей (з них – 35 статті у фахових виданнях), 29 тез доповідей та 17 навчально-методичних праць. Готує докторську дисертацію на тему «Конституція як акт установчої влади». Сфера наукових інтересів: громадянське суспільство, політичні партії і громадські організації, воєннич демократія, конституційне правосуддя.

ДОЗВОЛЯЄТЬСЯ КОПІЮВАТИ, РОЗПОВСЮДЖУВАТИ, ОПРИЛЮДНЮВАТИ,
ВИКОРИСТОВУВАТИ ТВІР ТА ЙОГО МАТЕРІАЛИ У НЕКОМЕРЦІЙНИХ ЦІЛЯХ,
ЗА УМОВИ ЗАЗНАЧЕННЯ АВТОРСТВА
ТА НАЛЕЖНОГО ПОСИЛАННЯ НА ДЖЕРЕЛО.

ГРАФІКА ТА ВЕРСТКА

workshop².pl